

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

**Hudba na kůru kostela Povýšení sv. Kříže
ve Starém Rožmitále**

Bakalářská práce

Ludmila Křivková, český jazyk/hudební výchova

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Leona Saláková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma Hudba na kůru kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále vypracovala sama a použila pouze pramenů, které uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne 28. dubna 2013

Ludmila Křivková

Ráda bych poděkovala PhDr. Mgr. Leoně Salákové, Ph.D. za cenné rady, připomínky i čas, který mi věnovala. Velké díky patří také Společnosti Jakuba Jana Ryby, zejména Hubertu Hoyerovi a Mgr. Ivaně Hoyerové, a Podbrdskému muzeu za poskytnuté materiály i informace. V neposlední řadě bych ráda poděkovala celé rodině a svým blízkým.

Abstrakt

Církevní hudba byla v jednotlivých epochách vývoje hudby vždy důležitá, v některých obdobích dokonce zcela určující. Předmětem této bakalářské práce s názvem *Hudba na kůru kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále* je analýza hudby od nejstarších dochovaných informací až po současnost. Kostel je datován do první třetiny 13. století, takřka do 18. století jsou ale informace jen velmi útržkovité. I přesto ale můžeme usoudit, že zde hudební vývoj probíhal podobně jako v jiných kostelech, neboť se zde např. ve dvou exemplářích dochoval kancionál *Slavíček rajský na větví života tvůrci svému slávu prozpěvující*. Ve farních kronikách jsou také staré záznamy majetku, které se zmiňují mimo jiné o nástrojovém vybavení kůru.

Kolem roku 1750 zde nechal Antonín Platnýř postavit varhany, které dvakrát poničil požár, po požáru v roce 1933 byla pozměněna jejich dispozice z barokní na romantickou. Poslední oprava jim však navrátila původní vzhled i rejstříky a přinesla nové cenné informace, mimo jiné je díky tomu známo jméno varhanáře Martina Palečka.

V polovině 18. století zde působil kantor Ondřej Poddaný. Po něm na místo regenschoriho nastoupil skladatel Jakub Jan Ryba, který zde strávil největší část svého života, celých 27 let. Většina církevních skladeb, které napsal, byla pravděpodobně určena pro tento kůr. Cílem této práce je tedy nejen přiblížit jeho duchovní hudbu, ale také to, že zde odkaz tohoto učitele a regenschoriho stále přetrvává.

Poslední regenschori byl František Kašpárek, po jehož odchodu sbor zanikl a byl obnoven až z podnětu P. Miloslava Vlka v 70. letech. Vedení sboru se ujal Hubert Hoyer, současný varhaník a regenschori, který pro zdejší kůr také složil mnohá propria, ordinárium a upravil mnoho písní. Místní se snaží o „vzkříšení“ díla skladatele Jakuba Jana Ryby, což potvrzuje i vznik Společnosti Jakuba Jana Ryby, která pečuje o jeho odkaz.

Summary

Church music has always been important in particular periods of the development of music, in some of them even determining. The point of this bachelor thesis named Music on the choir loft at the Church of the Advancement of Saint Cross in Starý Rožmitál is to analyze music from the oldest surviving pieces of information until nowadays. The church is dated back to the first third of the 13th century but until the 18th century the information is very fragmentary. However, we can come to a conclusion that the musical development proceeded in similar way as in the other churches because for example the hymnbook “The heavenly nightingale on the branch of life singing praise to his Creator” remained well preserved in two exemplars. In the parish chronicles there are also old records of property, which - besides other things - mention the instrumental equipment of the choir loft.

Around 1750, Antonín Platnýř let here constructed the organ that had been damaged twice by the fire; after the fire in 1933, its disposition was changed from baroque to romantic. However, the last reconstruction gave it back the original appearance and registers and brought new precious information, above others the name of well-known organist Martin Paleček.

In the middle of the 18th century the teacher Ondřej Poddaný was working here. After him the composer Jakub Jan Ryba assumed the place of the choirmaster and spent there most of his life, the whole 27 years. Most of the church compositions he wrote were probably meant for this choir loft. The aim of this thesis is thus to describe his church music and also to give an idea that the legacy of this teacher and choirmaster still lives on.

František Kašpárek was the last choirmaster. After he left, the choir came to an end and was renewed at the instance of P. Miloslav Vlk in the 1970s. Hubert Hoyer, the contemporary organist and choirmaster, took the leadership of the choir and also composed many propria, ordinarium and arranged a lot of songs for the local choir loft. Local people try to “resurrect“ the work of the composer Jakub Jan Ryba, which is illustrated by the formation of the Association of Jakub Jan Ryba that takes care of his legacy.

Obsah

Úvod	8
1 Historie kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále.....	10
1.1 <i>Pověst o založení kostela.....</i>	<i>10</i>
1.2 <i>Jak o historii hovoří prameny</i>	<i>10</i>
2 Varhany.....	11
2.1 <i>Historie varhan.....</i>	<i>12</i>
3 Útržkovité informace o hudbě na kůru v nejstarší době.....	15
3.1 <i>Dochovaná jména zdejších kantorů.....</i>	<i>16</i>
4 Ondřej Poddaný, Rybův předchůdce.....	17
4.1 <i>Kancionály Ondřeje Poddaného</i>	<i>17</i>
5 Jakub Jan Ryba regenschori	18
5.1 <i>Některé Rybovy skladby pro kůr</i>	<i>21</i>
5.2 <i>Česká mše vánoční „Hej, mistře!“</i>	<i>26</i>
6 Hudba 19. století po J. J. Rybovi.....	30
7 Hudba 20. století	32
7.1 <i>Hudba počátku 20. století</i>	<i>32</i>
7.2 <i>Hudba za První republiky.....</i>	<i>32</i>
7.3 <i>Hudba od vzniku protektorátu až do období normalizace.....</i>	<i>33</i>
7.4 <i>Hudba od roku 1968 až do Sametové revoluce.....</i>	<i>35</i>

8 Hudba od roku 1989 až do současnosti	38
8.1 <i>Ordinárium a žalmy.....</i>	38
8.2 <i>Písně z Kancionálu s doprovodem varhan.....</i>	39
8.3 <i>Další zpívané písně</i>	40
8.4 <i>Křížová cesta a pašije</i>	41
8.5 <i>Provedení Rybovy vánoční mše Hej, mistře v posledních letech.....</i>	41
9 Hubert Hoyer – varhaník, regenschori a skladatel rožmitálský.....	43
9.1 <i>Cesta k hudebnímu vzdělání.....</i>	43
9.2 <i>Propria, písně a hudební úpravy Huberta Hoyera.....</i>	44
10 Další hudební počiny	46
10.1 <i>Každoroční koncerty pořádané k výročí narození a úmrtí J. J. Ryby ...</i>	46
10.2 <i>Koncert sboru Eensgezindheid.....</i>	47
10.3 <i>Natáčení televizní inscenace Noc pastýřů.....</i>	47
10.4 <i>Působení Ivany Hoyerové</i>	47
Závěr	49
Bibliografie.....	50
Seznam obrázků	53
Přílohy	

Úvod

Duchovní hudba je s lidskou společností spojena odpradávná. S příchodem věrozvěstů Cyrila a Metoděje v 9. století se i na našem území rozšiřuje křesťanství. Začaly se stavět první rotundy a kaple, později gotické kostely – z této doby pochází i kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále, jehož hudební historie je předmětem této bakalářské práce. O podobě chrámové hudby v nejstarších dobách se z pramenů mnoho nedozvídáme, jisté ale je, že úloha chrámové hudby byla vždy velmi důležitá, v některých epochách dokonce zcela určující. Úkolem je také ukázat, jak se na hudebním vývoji zdejší farnosti odrážely konflikty válečné i mezilidské a situace politicko-hospodářská.

Výsadního postavení chrámové hudby si skladatelé byli vždy vědomi, Jakub Jan Ryba o úkolech chrámové hudby smýšlel takto: „*Uvažoval jsem takhle: cílem chrámové hudby je vzkřísit bohobojné city shromážděných křesťanů a dodat jim více síly. Dále má*

*církevní hudba tomuto shromáždění vštěpovat pravou zbožnost, posilovat a zachovávat ji v srdcích. Také chce smyslově představit slávu Všemohoucího a povzbudit nás, abychom Boha uctívali. A nakonec vede k tomu, že do ní vetkneme svou celou duchovní bytost, a tak společně s ní zcela odpoutaní od pozemských věcí v duchu prožíváme Boží moudrost, všemohoucnost a lásku.“¹ Jakub Jan Ryba je dnes jméno všeobecně známé, mnozí ho ale spojují s jedinou skladbou, a to *Českou mší vánoční* „*Hej, mistře!*“. Méně už je známo, že tento skladatel napsal na 1500 skladeb a více jak polovinu života působil jako učitel a regenschori na venkově, v Rožmitále. Tato práce by proto měla přinést*

Obrázek č. 1: Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (kresba: Jan Čáka)

¹ RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České Republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 33. ISBN 80-7050-476-5.

komplexnější pohled na Rybovu duchovní tvorbu a jeho obecné smýšlení o ní. Jedním z cílů je také dokázat, že ve zdejší farnosti odkaz tohoto kantora stále přetrvává a jeho jméno zde nabývá na významu.

Snad na každém kůru jsou postaveny varhany, které doprovází mše svaté. Zdejší varhany, dnes označované přízviskem Rybovy, pochází z poloviny 18. století, avšak dosud o nich nevyšla žádná souvislá monografie a až v nedávné době bylo zjištěno jméno varhanáře, který je postavil. V pozornosti našeho zájmu bude proto stát také historie tohoto nástroje.

Hlavními prameny jsou dvě farní kroniky: *Liber Eoclesiae et parochiae Rosmitalensis* a *Liber rerum memorabilium*. O osobnosti Jakuba Jana Ryby vyšlo několik monografií, mnoho článků a statí. Avšak co se týče jeho duchovních skladeb, materiálů je mnohem méně. Nejvíce informací o jeho hudebním díle je možné získat od členů Společnosti Jakuba Jana Ryby a také z bulletinů, které každoročně vydává. Dalším důležitým zdrojem je Rybův autograf, který vyšel v českém překladu pod názvem *Můj život a hudba*. Co se týče 20. století, mnohé o hudbě zaznamenal pisatel kroniky Ing. Ivan Hoyer. Jeho syn Hubert Hoyer je současný varhaník, regenschori a také skladatel pro zdejší kůr. Úkolem je tedy nejen poskytnout informace o mešních zpěvech, které jsou během roku zpívány, ale také o skladatelské činnosti Huberta Hoyera.

1 Historie kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále

1.1 Pověst o založení kostela

Kostel ve Starém Rožmitále (viz příloha č. 1) je sv. Kříži zasvěcen odpradáвна, tvar kříže si půdorys zachovává dodnes. Dřívější lidová kultura žila pohádkami a pověstmi, které se ústní formou předávaly z generace na generaci. I o tomto kostele se do dnešních časů zachovala pověst, jejíž jedna verze je zapsána ve farní kronice *Liber rerum memorabilium* na foliu 188 b. Kratší převyprávění si můžeme přečíst v knize *Toulky kolem Třemšína*: „Ve starých časech prý pustou a ještě neobydlenou krajinou bloudil rytíř, který se v loveckém zápalu oddělil od své družiny. Na jednom místě hlubokého pralesa se jeho kůň zastavil a přes veškeré pobízení nechtěl jít dál. Rytíř seskočil a našel kovový svatý kříž. Uschoval jej pod svůj plášť. Nasedl na koně, který se přestal vzpírat, a po nějaké chvíli se setkal se svou družinou. Když se vrátil na své sídlo (prý šlo o pána z Třemšína), uložil kříž do hradní kaple. V noci se mu ve snu zjevila jeho zesnulá matka a vyslovila přání, aby místo, kde našel kříž, zasvětil Bohu. Proto byl tedy v místě nálezů založen kostel, kolem něhož brzy vyrostla nevelká osada zvaná Luh, a později na blízkém návrší za velkou bažinou také hrad zvaný Rožmitál. Bažina byla přeměněna v rozsáhlý rybník, který dnes známe jako Podzámecký.“²

1.2 Jak o historii hovoří prameny

Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále je datován do první třetiny 13. století, o původní gotické podobě toho však dnes víme jen velmi málo. V letech 1729–31 byl během působení faráře Václava Vavřince Hoffmistra Přeštického přestavěn z gotického na barokní a tuto podobu má dodnes.³

Ve farních kronikách se můžeme dočíst mnoho zajímavých informací o opravách kostela a přilehlého hřbitova. Nalezneme tam informace o výmalbách, opravě střechy, nových sochách atd., nechybí ani záznamy o požárech a loupežích. Zabývat se jí by bylo jistě velmi zajímavé, ve středu našeho zájmu je však hudba tohoto kostela.

² TOUFAR, P. *Toulky kolem Třemšína. Tajemnou českou krajinou*. 1. vyd. Benešov : Stark, 2005. Str. 19n. ISBN 80-86231-35-6.

³ Srov. Starý Rožmitál: Historický přehled. *Římskokatolická farnost Starý Rožmitál a okolí* [online]. [cit. 2013-03-13].

Dostupné z: http://www.farnostrozmital.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=2

2 Varhany

Varhany v kostele Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (viz příloha č. 2) jsou nepochybně spojeny s osobností Jakuba Jana Ryby, někdy jsou dokonce označovány jako Rybovy varhany.⁴ Doposud o nich nevyšla žádná souvislá odborná monografie a paradoxem také je, že až do nedávné doby nebylo dokonce známo ani jméno varhanáře, který je postavil. V roce 1996 se farní úřad a město Rožmitál pod Třemšínem (Starý Rožmitál je součástí města od roku 1962) rozhodly pro generální rekonstrukci varhan. Díky tomu jsou nyní známy nové cenné informace o historii tohoto nástroje.

Obrázek č. 2: Varhany v kostele Povýšení sv. Kříže, část loga Společnosti Jakuba Jana Ryby (autor: arch. František Bureš)

Varhany jsou dvoumanuálové a dnes mají 15 rejstříků: 6 hlavní manuál, 5 pozitiv a 4 stroj pedálový. Nechybí zde ani Copplung, tedy manuálová spojka. V obou manuálech, které mají rozsah od C do c3, i v pedálu, jehož rozsah sahá od C do a, je tzv. krátká oktáva. Hrací stroj je umístěn před varhanami, varhaník tudíž sedí zády k oltáři. Ve své historii prošly několika opravami, při kterých byla pozměněna i jejich rejstříková dispozice. Poslední rekonstrukce navrátila varhanám původní registraci:

Hlavní stroj (vpravo): Principal 8', Oktáva 4', Quintadena 8', Quinta 3', Superoktáva 2', Mixtura 2'

Pozitiv (vlevo): Copula 8', Copula 4', Fugara 4', Principal 2', Mixtura 1'

Pedál (původní dřevěné písťaly): Subbas 16', Oktávbas 8', Oktáva 4', Quintbas 6'

⁴ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 175 b.

2.1 Historie varhan

O samotné stavbě varhan toho nevíme mnoho. Účetní knihy farnosti přináší zajímavé informace o tom, že na kůru byly jakési varhany už předtím (doloženy jsou tam již od roku 1728), jejich stav byl však velmi neuspokojivý. Dle účtů měl kůr ještě přenosný pozitiv určený k procesím. O nových varhanách ale nepřináší žádné podrobnější informace.⁵

Je známo, že varhany dal postavit kolem roku 1750 farář Antonín Platnýř.⁶ Platnýřův vlastnoruční zápis o jejich stavbě můžeme najít i ve farní kronice: „*In ecclesia reperi organum [...] vulgo pisitivum comparatum et reparatum ex peculio ecclesiae, quod autem nullius valoris erat, sini animiom [?] adjeci ad adificanium novum organum, cui operi [...] ad novi anno 1750, ... ita ut ecclesiam organum hoi tam anplum nec cenum constiterit denarum, excepcio 30 fl pro dilatacionem chori.*“⁷ Nedávný výzkum ukazuje, že jejich autorem je ne příliš známý varhanář Martin Paleček. Dochovaných nástrojů, které postavil, sice není mnoho, „*avšak na čelech původních manuálových kláves se zachovaly dekorativní obdélníčky z bílé kůže s raženým dekorem a iniciálami M P, které jsou typické právě pro tvorbu Martina Palečka.*“⁸ Z pramenů se také dozvídáme, že v době, kdy se stal Ryba regenschorim ve Starém Rožmitále, byly varhany již nejednou opravované, přesto zachovalé.

V roce 1794 poškodil varhany požár a bylo nutno je opravit. Varhany ale na svou opravu čekaly dlouho. Informaci o rekonstrukci nám poskytuje list psaný rukou Rybovou (viz příloha č. 3), který je nalepen uvnitř střední píšťalové věže a byl nalezen až při rekonstrukci po požáru v roce 1933. Dozvídáme se z něj, že opravu provedl březnický varhanář Jan Koch. V nedávné době byl také nalezen protokol z roku 1815, který dokládá plánovanou generální opravu varhan. Z něj vyplývá, že se Ryba zúčastnil jednání o opravě, které probíhalo den před jeho smrtí. Informace o dalším restaurování lze získat převážně

⁵ Srov. HONYS, V. *Restaurování historických varhan J. J. Ryby v kostele Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále* [online]. [cit. 2013-03-10].

Dostupné z: <http://varhany.nomi.cz/setkani/velesin%202001/Text/Restaurovani%20Honys.htm>

⁶ BERKOVEC, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : H&H, 1995. Str. 38. ISBN 80-85787-97-0.

⁷ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber Ecclesiae et parochiae Rosmitalensis 1699-1782*.

Překlad: V kostele shledal jsem varhany čili vulgo positiv postavený a opravený z jmění kostelního, jež však neměly valné ceny, proto jsem se rozhodl k postavení nových varhan, do kteréhož díla jsem se dal roku 1750, ... kostel tyto varhany tak velké ani jednoho denáru nestály, vyjma 30 zlatých na rozšíření chóru.

⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2001. Str. 26.

jen z nápisů, které jsou přímo na varhanách. Tak se můžeme dozvědět, že další opravu provedl v roce 1848 Anton Červenka z Hvožd'an, na počátku 20. století pak varhanář Paštika, jehož změny již výrazně zasahovaly do dispozice varhan.⁹

Za doby první světové války, dne 11. listopadu 1916, nařídilo hejtmanství v Blatné, aby byly varhany popsány. Díky tomu máme informace nejen o tom, jak varhany vypadaly, ale také o tom, jaký osud je za první světové války potkal. Kronika mluví takto: „*Píšťaly z obojích varhan* (myslí se tím i varhany v kostele na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem – pozn.) *zabrány zde nebyly na žádost faráře, který k žádosti připojil fotografii varhan a skříňě jejich s odůvodněním, že varhany farního kostela pocházejí z roku 1741* (je zde uveden špatný letopočet – pozn.). *Varhany tyto nám zachránil p. JUDr. Karel Hostaš, advokát a starosta města Klatov, c. k. Konservator uměleckých památek, kterému zdejší varhany byly k posudku přiděleny a on se jich ujal.*“¹⁰ Díky žádosti faráře Františka Roubíka byly tedy cínové píšťaly zachráněny před zrekvírováním.

Dne 18. března 1933 byl úmyslně založen požár, při kterém vyhořely veškeré farní hospodářské budovy. Od nich se požár přenesl i na kostel – shořela celá střecha a věž, požár poškodil i všechny tři zvony. Jak se můžeme dočíst ve farní kronice, varhany se naštěstí podařilo zachránit: „*Jen s největší námahou se podařilo obětavým hasičským sborům, jichž se sem v noci sjelo asi kolem dvaceti se stříkačkami, zachránit varhany a požár omezit, aby se nešířil na sousední mlýn...*“¹¹ Na jiném místě se píše: „*Zde však již oheň neuškodil, také varhany z r. 1740* (je zde uveden špatný letopočet – pozn.), *na něž hrával a své pěkné skladby provozoval rožmitálský učitel Jakub Jan Ryba; i r. 1794 o požáru kostela byly varhany zachráněny, jak svědčí list s latinským zápisem o tom napsaný Rybou a do varhan nalepený.*“¹²

Po požáru bylo nutné opravit věž, která díky tomu dostala nový vzhled. Z pramenů je zřejmé, že většině farníků (zejména těm starším) se tato oprava vůbec nelíbila a nikdy se s novým vzhledem nesmířili. Stejně nešťastná byla i oprava varhan provedená varhanářem Melzerem z Příbrami v roce 1933, kterou byla nevhodně pozměněna dispozice z barokní

⁹ Srov. HONYS, V. *Restaurování historických varhan J. J. Ryby v kostele Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále* [online]. [cit. 2013-03-10].

Dostupné z: <http://varhany.nomi.cz/setkani/velesin%202001/Text/Restaurovani%20Honys.htm>

¹⁰ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 131 b.

¹¹ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 164.

¹² Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 167 b.

na romantickou. Cínové píšťaly byly nahrazeny zinkovými a varhanní skříň získala nový žlutohnědý nátěr. PhDr. Vít Honys¹³ Melzerovu rekonstrukci hodnotí takto: „*Nejenže nevhodně upravil již tak narušenou dispozici nestylovým vsazením Gamby 8' do hlavního stroje, zatímco stroj byl připraven o Quintu 2 2/3', ale zejména odstranil původní cínový Principal 8' z prospektu a nahradil jej zinkovým. Z pozitivu byla odstraněna Mixtura a na její místo vestavěna pneumatická vzdušnička s romantickým smykavým rejstříkem Vox coelestis.*“¹⁴

2.1.1 Oprava varhan v roce 1996

Po roce 1933 byly varhany udržovány spíše běžnými opravami, generální oprava varhan byla provedena až v roce 1996. Díky ní varhany získaly svůj původní vzhled i dispozici. Opravu varhanního stroje provedla firma Doubek a syn z Jihlavy, varhanní skříň byla zrenovována restaurátorským střediskem Tradice. Organologickým dozorem nad restaurováním varhanního stroje byl pověřen PhDr. Vít Honys, na rekonstrukci varhanní skříně dohlížela PhDr. Eva Stará. Díky tomu, že se přímo na varhanách dochovaly názvy původních rejstříků, bylo možné navrátit jim původní registr. Bylo nutné vyrobit kopie chybějících píšťal a zrestaurovat původní nátěr varhanní skříně.¹⁵

Po dvou velkých požárech a jiných událostech, které byly varhanám v jejich historii spíše ke škodě než ku prospěchu, dnes můžeme Rybovy varhanní skladby určené právě tomuto nástroji slyšet v takových zvukových kvalitách, jaké měl k dispozici i sám Jakub Jan Ryba. Není proto překvapením, že varhany dnes nejen celoročně doprovázejí mše svaté, ale v kostele se pořádají také koncerty k uctění památky Jakuba Jana Ryby.

¹³ PhDr. Vít Honys je organolog, který byl pověřen, aby dohlížel na restaurování varhanního stroje.

¹⁴ HONYS, V. *Restaurování historických varhan J. J. Ryby v kostele Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále* [online]. [cit. 2013-03-10].

Dostupné z: <http://varhany.nomi.cz/setkani/velesin%202001/Text/Restaurovani%20Honys.htm>

¹⁵ Srov. HONYS, V. *Restaurování historických varhan J. J. Ryby v kostele Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále* [online]. [cit. 2013-03-10].

Dostupné z: <http://varhany.nomi.cz/setkani/velesin%202001/Text/Restaurovani%20Honys.htm>

3 Útržkovité informace o hudbě na kůru v nejstarší době

O nejhlubší historii hudby na kůru se toho z dochovaných pramenů nedá vyčíst vskutku mnoho. Latinská farní kronika *Liber Eoclesiae et parochiae Rosmitalensis* byla psána od roku 1699 do roku 1782 a poskytuje jen velmi útržkovité informace. Nutné je však říct, že je psaná starým typem písma a mnoho ze zápisů se nám nepodařilo rozluštit. Je tedy dost pravděpodobné, že některé informace zůstaly nevyřčeny. Inventář majetku z roku 1699 se například zmiňuje o *Cantionale boëmicum pro hobo anno ubite*.¹⁶ Do dnešní doby se však kancionál nezachoval nebo nebyl doposud nalezen. Jeden ze zápisů z pozdějších let dokonce uvádí soupis majetku na kůru. Můžeme se tak dočíst, že v kostele měli positivum, violon či timpana. I z těchto útržkovitých informací je tedy patrné, že hudba na kůru žila.

Psaní druhé farní kroniky *Liber rerum memorabilium* bylo započato v roce 1743. První uvedený rok v této kronice je sice již rok 1257 (tedy časový údaj ze stejného století, ve kterém byl postaven i kostel), prakticky až do 18. století se ale kronika zmiňuje převážně o pánech z Rožmitála, duchovních správcích a o významných událostech ve farnosti. Musíme ale i zde poznamenat, že počáteční zápisy jsou psané starým písmem a mnohá místa tak zůstala nerozluštěna.

Je však na místě domnívat se, že hudební vývoj zde byl podobný jako na ostatních kůrech v českých kostelích. Tuto domněnku nám mimo jiné dokládá kancionál, který se ve Starém Rožmitále dochoval. Snahou církve bylo více aktivně zapojovat věřící během mše. Proto v Evropě od 13. století začínají vznikat kancionály, které obsahují zpěvy mešního propria. U nás se kancionály rozšiřují od století patnáctého. Z období českého hudebního baroka se na kůru starorožmitálského kostela dochovaly dva exempláře českého katolického kancionálu skladatele Jana Josefa Božana (1644–1716) *Slavíček rajský na větvi života tvůrci svému slávu prozpěvující*. Je tedy jisté, že místní regenschori je měli k dispozici a čerpali z nich.

¹⁶ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber Eoclesiae et parochiae Rosmitalensis* 1699-1782.

3.1 Dochovaná jména zdejších kantorů

Slovo kantor (z lat. *cantor*, zpěvák) bylo označení pro učitele, který zároveň řídil hudbu na kůru kostela. V knize Františka Augusta Slavíka *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí* se připomíná mnoho jmen starorožmitálských kantorů. Jako první se r. 1469 připomíná Jan Kantor, po něm r. 1552 Albrecht Pražák a r. 1609 Jan Písař. V r. 1637 byl učitelem Pavel Martinovic Žďárský, o rok později Matyáš a mezi léty 1640–1655 Pavel Poděbradský neboli Pavel Slavecius Poděbradský. Po něm následovali učitelé Hendrich Debest Litoměřický a Václav Mastný. Dále tu působili r. 1658 opět Pavel Poděbradský, 1661–64 Jan Petr Roman Lounský, r. 1665 Martin Pražský, 1666 Daniel Šimek a od roku 1668 kantor, jehož jméno se do dnešní doby nedochovalo. Z roku 1676 je známo jméno kantora Kulhavého, 1677 kantora Merklína, 1680 Mikuláše Bernardína a 1690 Václava Persena.¹⁷ Bohužel se doklady o jejich hudebních počinech do dnešní doby nedochovaly, a pokud přeci jen ano, doposud nebyly nalezeny.

„Roku 1712 asi do 1742 byl tu Václav Slavík, 1742–52 Jan Hataš. Když školních dětí přibývalo a jeden učitel nestačil, byl ustanoven pomocník čili podučitel, na př. okolo 1750 Jakub Ryba, jenž tu pobyl dva roky; byl na svůj čas vzdělaný, latinského jazyka mocný a v hudbě zběhlý. (Otec našeho J. J. Ryby).“¹⁸ Otec Jakuba Jana Ryby byl také hudebníkem, sám komponoval dobové církevní skladby. Jak víme z dochovaných pramenů, první hudební krůčky jeho syn, dnes známý Jakub Jan Ryba, učinil právě pod vedením svého otce. Po Janu Hatašovi nastupuje kantor Ondřej Poddaný, o němž pojednává následující kapitola.

¹⁷ Srov. SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. 2. rozšř. vyd. Louny : Literární kruh v Rožmitále pod Třemšínem, 1930. Str. 113-115.

¹⁸ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. 2. rozšř. vyd. Louny : Literární kruh v Rožmitále pod Třemšínem, 1930. Str. 115.

4 Ondřej Poddaný, Rybův předchůdce

Kantor Ondřej Poddaný byl Rybův předchůdce ve škole i v kostele, a tudíž k jeho povinnostem patřilo mimo jiné pečovat i o hudbu. V Rožmitále působil od roku 1752 a byl také městským písařem. Jako stoupenec tradičních názorů si dobře rozuměl s tehdejšími duchovními správci Kašparem Zacharem. Svého úkolu si hleděl svědomitě. Je známo, že hudbu pro kůr sám dokonce skládal. „*Spíše než učitelskou činností se stal známý svými skladbami. Jeho mše a mešní vložky se v opisech dostávaly až do Prahy.*“¹⁹

Jan Němeček ve své monografii *Jakub Jan Ryba* píše o tom, že na kůru za působení Ondřeje Poddaného ještě fungoval literátský sbor, který byl (stejně jako všechny ostatní) zrušen reformami v roce 1783. Obnoven byl až Rybou v roce 1802.

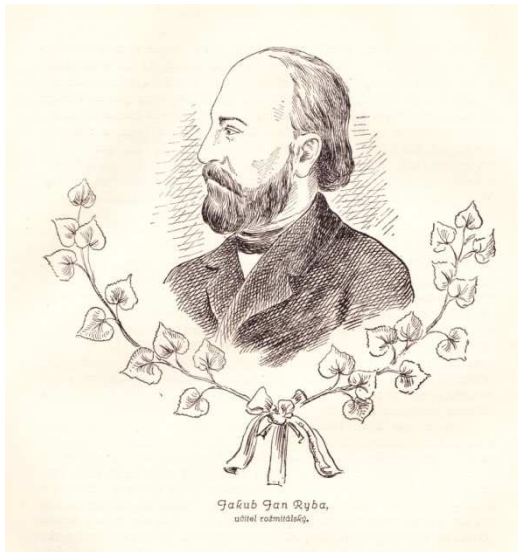
4.1 Kancionály Ondřeje Poddaného

Ondřej Poddaný coby činný skladatel a místní regenschori pro místní potřebu také sepsal kancionály, do dnešní doby se dochovaly dva. Pravděpodobně uspořádal a zapsal různé duchovní zpěvy, které jako zpěvák sám využíval. Dnes bohužel nevíme, zda jsou některé skladby jeho vlastní a případně které. Prvním je kancionál *Vejroční písně* z roku 1764 (viz příloha č. 4), s nímž jistě pracoval i Jakub Jan Ryba, neboť obsahuje jeho pozdější četné příписy, mj. se jmény žáků, které učil hře na hudební nástroje. Tito pak pravděpodobně hráli na kůru. V tomto kancionálu můžeme také nalézt Rybovu předmluvu k rožmitálským literátům, o níž je více pojednáno v kapitole č. 5.

Druhý je *Caeremoniae* s podtitulem *Ex libris Andreae Joannis Poddany, tunc temporis Ludi Magistri Rosmitalensis* (viz příloha č. 5), který pochází ze stejného roku jako předchozí kancionál. Do dnešní doby se dochoval v nebývalé kvalitě, originál je vystaven v Podbrdském muzeu.

¹⁹ BERKOVEC, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : H&H, 1995. Str. 38. ISBN 80-85787-97-0.

5 Jakub Jan Ryba regenschori

Obrázek č. 3: Jakub Jan Ryba
fiktivní podoba

Jakub Jan Ryba (1765–1815) nastupuje jako rožmitálský učitel a regenschori ve Starém Rožmitále v roce 1788. První hudební vzdělání získal u svého otce, podučitele Jakuba Jana Ryby, který jej učil hře na klavír, později varhany (na ty si Ryba poprvé „zahrál“ už ve 4 letech) a housle; učil jej i generálbasu a hudební teorii. Sám Ryba na své hudební počátky vzpomínal poměrně vesele: *„Největší část dětství jsem strávil u svého dědečka, kde jsem neustále psával noty – nebo kdovíco! – a počmáral jsem tím*

*mnoho archů papíru. Doma se inkoustem, pery a papírem šetřilo, a proto jsem se bavil se svými starými houslemi, na něž jsem vrzal tak usilovně, že mé milé posluchačstvo, omráčené takovou pronikavou harmonií, onoho příjemného galantního hráče vypoklonkovalo ven ze světnice nebo mu muselo nástroj vyrvat z rukou.“*²⁰ Jak nám záznamy dokazují, Ryba byl svému otci vděčen za vše, co ho naučil: *„Jen škoda, že jsem za vzor neměl v houslích nějakého Lolliho, ve zpěvu Farinelliho a v klavíru Bacha. Ale díky Ti, dobrý otče, srdečné díky! Neboť jsi nešetřil námahou, abys mě vzdělal v hudebním umění podle své možnosti a zkušenosti.“*²¹

Od 7 let se začal soustavně učit hudbě, už ve svých 9 letech zpíval altové party, v této době se začal učit hrát i na housle. Všechny tyto znalosti prohloubil a zdokonalil během studia piaristického gymnázia v Praze, kde pobyl celých pět let a působil zde jako varhaník u Nejsv. Salvátora v Klementinu. Patrně se chtěl stát knězem, osud mu ale připravil jinou cestu – přes svou nevoli se v 19 letech stal na přání otce učitelem zprvu v Nepomuku, později pomocným učitelem v Mníšku. Ryba tuto životní cestu přijal, vždyť v úctě měl nejen své rodiče, ale i slova Senekova: „Co je povinností řádného muže?“

²⁰ RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 2n. ISBN 80-7050-476-5.

²¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2012. Str. 3.

Podrobit se osudu.“ Přesto ještě po několika letech zapsal: „*V Nepomuku se mělo uvolnit místo učitele. Rodiče mi radili, abych se o ně ucházel, a jejich důvody svazovaly moje srdce. Snažili se ulehčit své tísnivé situaci a to stačilo, abych se pro ně obětoval.*“²² Když v Rožmitále onemocněl Ondřej Poddaný, Rybův předchůdce, nastoupil sem Ryba ve svých 22 letech dne 11. února 1788 jako pomocný učitel (po půl roce získal definitivní dekret) a regenschori v Rožmitále, kde zůstal až do konce svého života, celých 27 let.

Již od svého nástupu to Ryba neměl moc jednoduché. Škola byla v žalostném stavu, výuku nenavštěvovala ani čtvrtina dětí. Zpočátku vedl spory s duchovním Zacharem, setkával se s nepochopením a křivdami. Byl si však vědom toho, že funkce regenschoriho je velmi důležitá a je třeba přistupovat k ní se vši zodpovědností. Byl přesvědčen, že i na malém městě se dá dělat velká hudba. V jeho dochované autobiografii je psáno: „*Na venkově se sice všude nedá vyžadovat přesnost, pečlivost a důkladnost, které jsou nevyhnutelně a nezbytně vlastní velkým orchestrům ve velkých městech. Zkušenost mě ale učí, že se i na venkově lze přiblížit dokonalosti a že schopný a k hudbě vnímavý kantor, zvláště pokud nalezne při svém namáhavém snažení podporu nadřízených, vykoná pro hudební umění mnoho dobrého.*“²³

Z dochovaného Rybova životopisu, který byl vydán pod názvem *Můj život a hudba*, je zřejmé, že si byl vědom toho, jak je pro skladatele důležité vědět, pro koho vlastně hudbu skládá – vždyť jiná hudba osloví dítě, jiná učedníka. Řídil se heslem, že co jde od srdce, jde k srdci.²⁴ Nejlepší hudba je ta, která pohne celým shromážděním nebo alespoň jeho největší částí. Zastával názor, že duch a srdce mají v hudbě nalézt uklidnění, hudba má člověka dovést k pravosti. „*Skladatel zkrátka musí umět promluvit k různým srdcím a to dokáže, když své kusy skládá celým srdcem.*“²⁵ Ryba si uvědomil, že jeho hudbu budou poslouchat ve valné většině hudební laikové, které chtěl svým dílem postupně přivést ke vznešenosti. Proto můžeme v jeho rozmanitém díle nalézt skladby lišící se na poslech svou obtížností i náročností. Během svého působení v Rožmitále napsal Ryba totiž i skladby, které nebyly určeny kůru rožmitálskému, ale vyspělejším kůrům s větším počtem

²² RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 25. ISBN 80-7050-476-5.

²³ RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 27n. ISBN 80-7050-476-5.

²⁴ RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 34. ISBN 80-7050-476-5.

²⁵ RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 36. ISBN 80-7050-476-5.

hudebníků, jako byly třeba kůry plzeňský či svatohorský. Mezi skladby, které v rožmitálském kostele nebyly nikdy provedeny, patří například latinské *Stabat Mater* nebo některé z rozsáhlých slavnostních mší.

Až s příchodem do Rožmitála byl Jakub Jan Ryba okolnostmi donucen začít intenzivněji skládat duchovní hudbu. Sám napsal: „Nyní jsem byl nucen pracovat víc v církevním stylu a moje skrovná zásoba církevních skladeb mě přiměla, abych se svým školním pomocníkem psal celé noci. Malé mše, árie, moteta a podobně jsem skládal bez partitury a musím přiznat, že jsem toho v prvních letech ve svém úřadu napsal tolik, že když teď prohlížím soupis svých skladeb, sám žasnu.“²⁶

Jaké bylo nástrojové vybavení kůru? „Ze záznamu ve farní knize vyplývá, že na kůru byly uloženy některé nástroje – housle, violon-kontrabas, flétny, trubky a lesní rohy; k instrumentáži patřily i nezbytné tympány.“²⁷ Nutno však dodat, že dechy byly ve špatném stavu. „K inventáři dále patřily dva velké kancionály a nepochybně notové materiály, zpěvní a nástrojové hlasy prováděných skladeb. Doklady o nich chybějí. Lze jen odhadovat, že se mezi nimi vyskytovaly kromě prací Ondřeje Poddaného i kompozice jiných skladatelů, možná získané v opisech z nejbližších významných hudebních center v Březnici a v Příbrami.“²⁸ Zmínky o sboru a hudebnících z počátku Rybova působení chybějí. Můžeme se ale domnívat, že členů nebylo mnoho, neboť kůr není příliš velký. Zpěváky i hudebníky si vychovával sám, ve škole vzorně vedl hodiny hudební výchovy a mimo to vyučoval hru na varhany, klavír, housle, violu, violoncello, flétnu, pikolu, klarinet a lesní roh – to činil až do roku 1811 zcela bezplatně.

Na kůru stály již zmiňované varhany postavené v 50. letech 18. století. Během Rybova působení, dne 6. května 1794, byly vážně poškozeny požárem a jejich oprava se stala jedním z hlavních ohnisek sporu mezi Rybou a duchovním správcem Zacharem. V jednom z mnoha dopisů, které si Ryba a Zachar vzájemně vyměnili, udeřil Zachar na Rybu, proč nebylo *Te Deum* o vánočním matutinu v roce 1794 provedeno figurálně – Zachar byl toho názoru, že lze provozovat figurální hudbu i bez varhan, pouze s doprovodem ostatních nástrojů. Ryba mu odpověděl takto: „*Te Deum* nebylo provedeno figurálně proto, že se správa kostela Povýšení sv. Kříže dosud nepostarala o opravu

²⁶ RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. Str. 32n. ISBN 80-7050-476-5.

²⁷ BERKOVEC, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : H&H, 1995. Str. 38. ISBN 80-85787-97-0.

²⁸ BERKOVEC, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : H&H, 1995. Str. 39. ISBN 80-85787-97-0.

varhan, poškozených při požáru. Figurální hudbu bez varhan nelze v kostele provozovat. Chrám není divadlo, doprovod obřadů omezený pouze na smyčcové nástroje není důstojný, rozptyluje pozornost věřících, jež má být hudbou povznášena k vzývání Nejvyššího. Jestliže není možno hrát na varhany, je lépe pouze zpívat bez jakéhokoliv doprovodu.“²⁹ Situace se vyhroutila natolik, že Ryba poslal stížnost krajskému úřadu. Krajský komisař zjistil velké zanedbání farářových povinností a učinil patřičná nařízení pro zjednání nápravy. Spory tak ustaly a došlo k vylepšení vztahů. Když pak v roce 1803 Kašpar Zachar zemřel, napsal Ryba k jeho pohřbu *Truchlozpěv na zesnulého faráře p. Kašpara Zachara*.

V roce 1802 Ryba obnovuje literátský sbor na starorožmitálském kůru. Bylo to však jen volné sdružení lidí bez pevných pravidel. Dne 7. března sepsal stanovy pro zpěv v kostele, jimiž se snažil o zachování kázně a řádu. Bylo nutné zvolit prvního literáta, který bude dohlížet na dodržování pravidel. Také vybízel zpěváky, aby si vážili kancionálů a svým zpěvem sloužili ke chvále Boží. Vždyť literáti jsou ty osoby, „*kteří se snaží a usilují Boha a jeho milé svaté písněmi vychvalovati a přitom i ostatních lidí k prospívání za sebou potahují, tak aby Bůh společně od malých i od starých vychvalován byl, což když dobře považujem, jistě uzavřeme, že literátstvo u všech nábožných v uctivosti býti má.*“³⁰

5.1 Některé Rybovy skladby pro kůr

Dílo venkovského učitele a regenschoriho je velmi rozmanité a rozsáhlé. Musíme si ale uvědomit, že jeho primární povinností bylo vyučovat ve škole. Vedle toho zajišťoval hudbu v kostele při mších svatých a jiných slavnostech. Hudbu ale Ryba nesmírně miloval, ve svém deníku napsal: „*Má náklonnost k hudbě byla od mládí a pak i v dospělosti tak mocná, že jsem pro ni často zapomínal na své zdraví.*“³¹ Na počiny hudební i literární mu totiž mnohdy nemohl zbývat čas jindy než v noci. Napsal dokonce i první hudební nauku v češtině, která nese název *Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu* (viz příloha č. 6). Termíny a označení, která zavedl (např. snižovatel pro posuvku bé), se nepoužívají, ale jsou mj. zajímavým dokladem i Rybovy činnosti „jazykovědné“. Původně zamýšlel napsat čtyřdílnou publikaci. První díl vyšel tiskem až po jeho smrti. Je také autorem *Kancionálku pro školní mládež*, podle něhož ve škole se svými žáky

²⁹ BERKOVEC, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : H&H, 1995. Str. 60n. ISBN 80-85787-97-0.

³⁰ NĚMEČEK, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : Státní hudební nakladatelství, 1963. Str. 37.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Mistři klasické hudby. Život a dílo velkých skladatelů č. 61. Jakub Jan Ryba*. Praha : WillMark, 2001. Str. 976. ISSN 1212 – 6160.

zpíval. Nejen toto vše je důkazem toho, s jakou nesmírnou svědomitostí učil hudebním znalostem své žáky, kteří pak zpívali a hráli na kůru starorožmitálském.

Komponoval skladby duchovní i světské, co se týče hudebních druhů (forem), je jeho dílo vsutku rozmanité. Odhaduje se, že během dvaatřiceti let složil na 1500 skladeb.³² Přesný počet se dnes bohužel nedozvíme, neboť mnoho z nich se do dnešní doby nedochovalo. Jeho dílo zahrnuje mše, árie, litanie, kvartety, písně, oratoria, kantáty, pastorely, varhanní skladby aj. I když byl v kompozičních technikách samouk, již za svého života dosáhl značného věhlasu a některé jeho mše se dokonce po Čechách šířily pod jménem Josepha Haydna (doloženo je to u mše s názvem *Missa solemnis in Dis* z roku 1797). Co se týče duchovních skladeb, s určitostí se lze domnívat, že většina byla určena pro kůr kostela ve Starém Rožmitále (kromě těch, které jasně vyžadují větší nároky na virtuozitu hráčů, než kterých byli venkovští muzikanti i přes všechnu snahu a píli schopni dosáhnout), zápisky o tom však chybějí. Prameny bohužel ponechávají v tajnosti i to, jaký konkrétní repertoár byl na kůru za Rybova působení provozován. Jisté je, že Ryba znal kancionál Jana Josefa Božana i *Kancionál český* Matěje Václava Šteyera (1630–1692) a z obou čerpal. Jakub Jan Ryba byl vůbec první, kdo zhudebnil český text hymnu *Te Deum laudamus*. Víme také, že v kostele Ryba sám hrál nejen na varhany, ale i na housle, které miloval už od dětství.

Alespoň ve zkratce se musíme zmínit o cyklu *Cursus sacro-harmonicus* (ve smyslu Harmonický běh svatého roku). Toto dílo Ryba sice věnoval Plzni, obsahuje však mnoho mší, které byly poprvé pravděpodobně provedeny ve Starém Rožmitále. Ryba si dal za předsevzetí „na všechny neděle celého roku krátké mše jedenáctihlasové vypracovati, pročež jich musí 52 býti; k tomu přijde též tolik gradualií a offertorií, v sumě bude to vynášeti 156 muzických chrámních zpěvů.“³³ Stihl dokončit pouze pět svazků tohoto cyklu, i tak je to ale počín, který nemá v české hudbě té doby obdoby.

³² Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Mistři klasické hudby. Život a dílo velkých skladatelů č. 61. Jakub Jan Ryba*. Praha : WillMark, 2001. Str. 976. ISSN 1212 – 6160.

³³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Mistři klasické hudby. Život a dílo velkých skladatelů č. 61. Jakub Jan Ryba*. Praha : WillMark, 2001. Str. 988. ISSN 1212 – 6160.

Nyní se budeme podrobněji zabývat některými Rybovými duchovními skladbami, které pravděpodobně zazněly ve Starém Rožmitále. Vybrány byly jednak ty skladby, jejichž dochované zápisy či tisky lze vidět v Podbrdském muzeu, jednak ty, o nichž píše Společnost Jakuba Jana Ryby ve svých bulletiních a lze o nich tudíž získat nejvíce informací.

5.1.1 Missa solemnis in C

Mše je psána pro dechové nástroje, sóla a sbor, zkomponována byla kolem roku 1810. Z dochovaných opisů můžeme jmenovat například březnický či novější příbramský, ve kterém bylo přidáno mnoho dalších dechových nástrojů, které však pouze zdvojují původní party. Ve Starém Rožmitále se dochovaly party psané ještě rukou Rybovou, avšak flétnový part je patrně z důvodu velkého opotřebování psán jiným rukopisem a jedná se tedy o přepis původního partu. Ve všech dochovaných variantách je v Graduale a Offertoriu napsán dvojitý text: mariánský a k svátku Povýšení sv. Kříže.³⁴ Díky těmto skutečnostem lze s jistotou tvrdit, že mše byla provozována při poutní slavnosti kostela Povýšení sv. Kříže.

Nástrojové obsazení je následující: clarino principale, clarino I a II, 2 flétny, 2 clarinetti, 2 fagotti, 2 corni a tympán. „*Tato skladba je velmi originální svým obsazením a její slavnostnost podtrhuje využití clarin. Rovněž z hlediska skladatelského je zde celá řada zajímavostí, např. některá zdvojení flétny s fagotem – obdoba u Mozarta, nebo vstup do mše, který zpívá sólový kvartet, či vynechání clarin v graduale, v Offertoriu a v Benedictu atd.*“³⁵

5.1.2 Česká sekvence Stabat Mater

Jakub Jan Ryba byl vlastencem s láskou k jazyku českému. Ve škole, na kůru, i ve svých skladbách se snažil český jazyk využívat. Sekvenci *Stabat Mater* zhudebnil celkem třikrát: dvakrát na český a jednou na latinský text. První pochází z roku 1790, nese název *Stabat Mater aneb Stála matka litující* a je v jazyce českém. Napsána je pro orchestr, sóla a smíšený sbor. V partituře, která se do dnešní doby dochovala, můžeme najít nepůvodní party flétny a fagotů.

³⁴ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2002. Str. 4-6.

³⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2002. Str. 6.

5.1.3 Libellus caeremonialis

Rukopisná příručka pro rožmitálský kůr psaná Jakubem Janem Rybou s názvem *Libellus caeremonialis* (viz příloha č. 7) pochází z roku 1795 a obsahuje na 486 stranách texty latinských žalmů a texty pro celý církevní rok, které Ryba převzal z různých liturgických knih. Jsou zde i české texty k různým příležitostem, mezi nimi i staročeský chorál *Hospodine, pomiluj ny* v českém i latinském jazyce. Jakub Jan Ryba sem vložil i notový záznam své skladby *Ecce quomodo moritur justus*, o které je podrobněji pojednáno v následující podkapitole.

Tento ceremoniál byl nalezen až v roce 1976 tehdejší starorožmitálským farářem Miloslavem Vlkem na půdě rožmitálské fary. „*Při skartaci písemností rožmitálského archivu objevil rukopisnou knihu v kožené vazbě Libellus caeremonialis continens omnes per totum annum a. S. Ecclesia Catholica praescriptas caeremonias, conscriptus ad usum Jacobi Riba Regentis Chori Rosmitaliensis A.D.MDCCXCV (Kniha obřadů ... sepsaná k užívání Jakuba Ryby, ředitele kůru rožmitálského L. P. 1795).*“³⁶ Už Jan Němeček, který svou monografii *Jakub Jan Ryba* vydal v roce 1963, vyjkl názor, že jakýsi ceremoniál zde Ryba musel sepsat. Jeho teorie se tímto tedy potvrdila.

5.1.4 Hymnus Ecce, quomodo moritur justus

V překladu název znamená „Hle, jak umírá spravedlivý“ a hymnus je určen pro velikonoční obřady konané na Velký pátek. Tato skladba je napsána pro smíšený sbor s doprovodem dvou lesních rohů, nejstarší dochovaná partitura je samozřejmě psána v původních klíčích. Obnovenou premiéru měla v roce, ve kterém byla znovuobjevena, tedy v roce 1976 a zazněla skutečně v doprovodu dvou lesních rohů. Pokud dnes nejsou tyto nástroje k dispozici, zpívá ji pouze smíšený sbor a cappella. Tato skladba se na starorožmitálském kůru zpívá na Velký pátek, zařazena bývá i na závěr mše svaté o Květné neděli.

5.1.5 Náboženský kancionál

Náboženský kancionál byl vytištěn v Jihlavě a dvě třetiny textů jsou doloženy také v kancionálech Božana i Šteyera. Jedná se o zápisy bez not, z toho můžeme usuzovat, že melodie byly v obecném povědomí věřících. V současné době je kancionál

³⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2002. Str. 22.

pravděpodobně v Jihlavě, Společnosti Jakuba Jana Ryby se prozatím nepodařilo se k němu dopátrat.³⁷

5.1.6 Pohřební písně

V dochovaných notových materiálech *Pohřebních písní* můžeme najít 21 sborových duchovních písní a je zřejmé, že byly psány k praktickým potřebám. Protože je doprovod psaný pro dechové nástroje, můžeme se také domnívat, že byly písně hrány a zpívány přímo u hrobu zemřelého. Nástroje jsou zastoupeny takto: clarinetto I a II in C, corno I a II in F, fagotto I a II. O oblibě tohoto díla svědčí to, že vyšlo dvakrát tiskem, poprvé v roce 1805 a poté 1822 (viz příloha č. 8).³⁸ Je důležité si uvědomit, že tyto písně vznikaly v naprosto odlišné době, než je ta dnešní. Dnes by jejich provedení bez jazykové korekce asi nebylo možné, neboť použité texty jsou pro dnešního člověka těžko pochopitelné. Objevují se zde písně *Na mladíka*, *Na matku*, *Na otce*, *Na neviňátko* či *Na vesnického rychtáře* – ta je věnovaná Františku Vavákovi. Už jen ta skutečnost, že tehdy nebylo nijak zvláštní někomu dedikovat pohřební píseň, nám je důkazem obrovské rozdílnosti, která mezi tehdejší a dnešní dobou vznikla.

5.1.7 Kantáta pro sóla, sbor a orchestr z roku 1812

Ve svatební kantátě (viz příloha č. 9), která byla objevena až v roce 2000 v Kostelci nad Orlicí, zhudebnil Ryba německý text, patrně vlastní. Jedná se o píseň pro tři sólové hlasy – soprán, alt, bas – se sborovým refrénem, která byla určena nevěstě jménem Tereza. Z partitury není zřejmé, kdy a kde byla skladba provedena. Jelikož se jedná o světský text, je na místě reálně uvažovat o tom, že skladba nebyla určena do kostela, ale patrně až ke svatební hostině.³⁹

5.1.8 Missa in Es

Tato mše byla zkomponovaná pravděpodobně v roce 1809, dochovaný tisk pochází z roku 1814 (viz příloha č. 10). V tomto tisku je také přípis Rybova syna Viléma z roku 1815, předpokládá se tedy, že se jedná o výtisk pocházející z Rybovy pozůstalosti.

³⁷ Laskavé sdělení Mgr. Ivany Hoyerové ze dne 22. března 2013.

³⁸ Laskavé sdělení Mgr. Ivany Hoyerové ze dne 22. března 2013.

³⁹ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2000. Str. 19-21.

5.1.9 Šest chvalo zpěvů k slavnosti Narození Krista Pána

Jakub Jan Ryba byl významným autorem pastorel. Tyto vánoční písně (viz příloha č. 11) byly napsány pro jeden hlas (např. *Rozmilý slavíčku*), v některých můžeme slyšet dvojhlas (např. *Spi, spi, neviňátko*). Nástrojové obsazení je následující: housle I a II, viola, flétna sólo, corno I a II in D, varhany. V notovém zápisu mnoha Rybových skladeb se poměrně hojně objevují trioly – při přepisu do moderní notace to přináší nemalé komplikace, neboť za doby Rybovy se trioly většinou nijak neoznačovaly.⁴⁰ V současné době vyšly například v nakladatelství Salve Regina, kterou redigoval František Malý.

5.2 Česká mše vánoční „Hej, mistře!“

Nejen na mnoha kůrech českých kostelů, ale i v zahraničí dnes v době vánoční zaznívá *Česká mše vánoční „Hej, mistře!“*, jejímž autorem je rožmitálský kantor Jakub Jan Ryba. Zná ji celý svět, přesto si tato skladba stále uchovává svá tajemství a je možné, že i díky nim má až dodnes jisté kouzlo, které nelze popsat slovy, člověk ho musí sám prožít.

Rybova pastorální mše je dnes známá pod názvem *Česká mše vánoční*, často bývá označována také prvními slovy z Kyrie „*Hej, mistře!*“, familiérně zkrátka „*Rybovka*“. Málokdo ale ví, že skladatelův název je v latině a je mnohem delší: *Missa solemnis festis Nativitatis D. J. Ch. accomodata in linguam boemicam musicanque redacta per Jacobum Joa. Ryba Pedagogum Regentemque Chori Rossmittalii 1796 (fecit aet. s. 31 anno)*.⁴¹ Ryba napsal celkem sedm pastorálních mší, tato jediná je celá česká. Co ho vedlo k tomu, že právě v roce 1796 napsal mši v mateřském jazyce, který tolik miloval? Ryba sám nezanechal žádné podrobnější informace, proto se o důvodech, které ho k tomu vedly, můžeme jen dohadovat. Možná chtěl podpořit bratry vlastence, kteří se v propukajícím procesu národního obrození snažili o vzkříšení jazyka českého. Možná právě prožíval období úlevy, neboť tomu bylo již více než rok, co ustaly neustálé spory s duchovním Kašparem Zacharem. Nebo ho k tomu vedly události politické? Vždyť válka mezi rakouskou monarchií a Francií, která trvala již 4 roky, se nevyvíjela vůbec příznivě a hrozilo, že se i v Čechách bude válčit. V září tohoto roku ale nastal nečekaný obrat a každý chtěl děkovat Bohu. Chtěl i zbožný Ryba tímto vyjádřit své díky? Nebo byly důvody zcela jiné? Tyto otázky zatím zůstávají nezodpovězeny.

⁴⁰ Laskavé sdělení Mgr. Ivany Hoyerové ze dne 22. března 2013.

⁴¹ Překlad: Slavnostní mše věnovaná oslavě narození Pána Ježíše Krista, v jazyce českém do hudby uvedená Jakubem Janem Rybou, učitelem a ředitelem rožmitálského kůru roku 1796 (v 31 letech jeho věku).

5.2.1 První provedení

Také první provedení této mše je zahaleno tajemstvím – jakékoli písemné záznamy o tom zcela chybějí. „*V soupisu skladeb z let 1782-98 Ryba pouze uvádí: sedm pastorálních mší, z toho jedna česká.*“⁴² Můžeme se však domnívat, že byla poprvé provedena v noci z 24. na 25. prosince roku 1796. Lze si jen těžko představit, že by Ryba jako regenschori o Vánocích byl jinde než na kůru kostela ve Starém Rožmitále, kde plnil tuto funkci svědomitě již necelých deset let. Co ještě mluví pro to, že byla mše provedena právě zde? Registrace dochované partitury odpovídá rejstříkům, kterými byly tehdy varhany na kůru vybaveny. Na obálce jsou také údaje o obsazení, které odpovídají podmínkám tehdejšího kůru: 4 sólové hlasy a smíšený sbor, I. a II. housle, viola, violoncello, kontrabas, flétna, 2 klarinety, 2 lesní rohy, clarina (trubka), tympány a varhany. Flétna a varhany jsou pak označeny jako koncertantní a vyžadují větší technické nároky.

Je důležité si také uvědomit, že dřívější obyvatelé skutečně žili dobou Vánoc a cítili nesmírnou radost z narození Ježíše Krista. Proto i vánoční hudbu více prožívali, vnitřně se s ní ztotožňovali. Ještě před 2. vatikánským koncilem doba vánoční dokonce končila až na svátek Uvedení Páně do Chrámu (lidově Hromnice), tedy 2. února. Naproti tomu dnes končí svátkem Křtu Páně, tedy o neděli po svátku Tří králů. Vánoce tehdy měly jiný rozměr, většina lidí je prožívala v duchovní a rodinné pospolitosti a nebyly zaměřeny tak konzumně jako dnes. Také jeden ze symbolů Vánoc – ozdobený stromeček – se k nám dostal až koncem 19. století ze západu. V centru pozornosti všech věřících ve farnosti, kterých v Rybově době bylo více než tisíc, byl tak opravdu Ježíšek, který se právě narodil.

Dochované party se na kůr kostela ve Starém Rožmitále vrátily až v roce 1840, proto o nich bude více pojednáno v kapitole č. 6.

Bylo by mylné domnívat se, že se jedná co do složitosti kompozice o největší Rybovo dílo. Jak již bylo řečeno, například pro Plzeň či Svatou Horu vznikly skladby mnohem náročnější, které vyžadovaly mnohonásobně větší virtuozitu hráčů a hlasovou vyspělost sborů. Ryba jako dobrý pedagog i hudebník však věděl, že provedení těchto

⁴² KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2006. Str. 6.

skladeb na kůru kostela ve Starém Rožmitále není možné. Nikdy by nepřipustil nepřesné či nedokonalé provedení, proto psal skladby jak pro zdejší, tak pro vyspělejší ansámby.

5.2.2 Základní forma a text

Co se týče vnější formy, jedná se o mši. Zpěvy při mši jsou při základním dělení dvojího druhu: neproměnlivá část zvaná ordinárium a proměnlivá část, čili proprium. Ordinárium se dělí do šesti částí: Kyrie (z řec. *kyrios* = pán), Gloria (z lat. *gloria* = sláva), Credo (z lat. *credo* = věřím), Sanctus (z lat. *sanctus* = svatý), Benedictus⁴³ (z lat. *benedictus* = požehnaný), Agnus Dei (z lat. *Agnus Dei* = Beránek Boží). Proprium pak může mít až 5 částí, Ryba však napsal jen některé. První je Graduale (z lat. *gradus* = stupeň), kdy kněz předstupuje k místu, odkud předčítá úryvek z Bible. Poté následuje homilie. Další částí propria je Offertorium (z lat. *offertorium* = obětování) a je to okamžik, kdy se přinášejí dary, tedy voda, víno a ještě neproměněné hostie. Communio (z lat. *communio* – společenství) je část, kdy věřící, kteří byli u svátosti smíření a jsou tedy smíření s Bohem, přistupují ke svatému přijímání. U Ryby je to zároveň závěrečná část. Dá se tudíž předpokládat, že se na samý závěr půlnoční mše svaté, po kněžském požehnání lidu, zpíval starobylý vánoční hymnus *Narodil se Kristus Pán*.

V celém díle můžeme slyšet lidovou melodiku, pestrý rytmus a motivy, které si posluchač může dobře zapamatovat. „*Nejedná se ani tak o mši v pravém slova smyslu, jako spíše o vánoční kantátu založenou na motivech pastorálních.*“⁴⁴ Co se týče syžetu, je zde vylíčen příběh pastýřů, kteří vidí nejrůznější přírodní úkazy a následně se vydávají do Betléma poklonit se Ježíškovi, který se právě narodil. Text je inspirován Lukášovým evangeliem o narození Krista, děj je však vsazen do zdejšího kraje.

5.2.3 Označení částí mše s latinskou předložkou „ad“

Je nutné si uvědomit, že za doby Rybovy byly pevně stanovené texty latinské liturgie. Tyto texty byly nahrazeny českými až 2. vatikánským koncilem v polovině 20. století. Ještě v dnešní době se setkáváme s názory, že Rybova *Česká mše vánoční* není liturgická, proto by neměla být uváděna ve spojení se mší svatou. Rybův záměr byl však zcela jiný. Byl si dobře vědom předpisů a věděl, co je možné a co ne. Každou část této mše vždy označil latinskou předložkou „ad“, kterou bychom do českého jazyka přeložili „ke“.

⁴³ Část Benedictus byla dříve oddělována, postupně tato část splynula s předešlou a je nazývána jen Sanctus.

⁴⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2006. Str. 9.

Označení „Ad Kyrie“ tedy znamená „Ke Kyrie“ atd. Ryba tedy v žádném případě nechtěl nahradit stávající latinské liturgické texty ordinária. Jednotlivé části byly zamýšleny jako doplnění a obohacení slavnostní chvíle Narození Páně. Vytýkat Rybovi to, že se u jednotlivých částí odchýlil od stanovených textů ordinária, je tedy zcela bezpředmětné.⁴⁵

⁴⁵ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2006. Str. 3-5.

6 Hudba 19. století po J. J. Rybovi

Rybovým nástupcem ve škole i na kůru byl na krátkou dobu jeho syn Vilém, po něm pak Antonín Štědrý, který zde působil řadu let, až do roku 1840. Ferdinand Brož nejprve vypomáhal Štědrému, poté se stal učitelem a pobýval zde až do roku 1879. V knize *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí* je F. Brož hodnocen jako výborný učitel a hudebník.⁴⁶ Kronika říká, že s ním při škole působil i učitel a varhaník jménem Antonín Kordule, podrobnější informace jsou však dodnes skrytým tajemstvím. Mezi léty 1879 až 1898 se řídícím učitelem stal Josef Wollmann, což byl mimo jiné i varhaník a horlivý sbormistr zpěváckého kroužku.⁴⁷ Zda ovšem vedl i sbor na kůru kostela, nevíme.

Jak vidíme, dochované informace o hudbě na kůru po smrti Jakuba Jana Ryby jsou velmi strohé. Dříve bylo považováno za samozřejmé, že v kostele každou neděli zpíval sbor, který doprovázely varhany či orchestr. Bylo tomu tak za Ryby, není důvodu myslet si, že s odchodem Ryby odešla i hudba. Ba naopak. Dochované kancionály a noty jsou velmi opotřebované, některé části partitur jsou dokonce přepsány na nový papír – z toho můžeme usuzovat, že se noty často používaly a tudíž, že hudba na kůru stále žila.

V roce 1840 se na kůr do Starého Rožmitála vrací také nejstarší dochované party Rybovy české pastorální mše *Hej, mistře*. Rožmitálskému kůru je v tomto roce věnoval Antonín Štědrý, což byl druhý manžel Anny Rybové (Rybovy manželky) a zároveň Rybův nástupce. Na obálce, o které můžeme s jistotou říci, že je psána rukou Rybovou, je připsáno jeho nejstaršího syna Viléma. Až do dnešní doby ale otázkou zůstává, zda se jedná o originální party psané rukou Rybovou či nikoli. Názory se různí. Jan Němeček ve své monografii *Jakub Jan Ryba* vyjádřil názor, že se jedná pouze o opis. Dnes se Společnost Jakuba Jana Ryby přiklání spíše k možnosti, že jde skutečně o originál. Ženské hlasy jsou psány kurentem, což byla psaná podoba švabachu, mužské party jsou však psány latinkou a vykazují mnohé typické prvky Rybova rukopisu (viz příloha č. 12). Spolu s orchestrálními party dle Huberta Hoyera, současného předsedy, varhaníka a regenschoriho, vykazují známky toho, že by se mohlo jednat o rukopis Rybův. Společnost Jakuba Jana Ryby by proto ráda v nejbližší době oslovila grafologa, který by

⁴⁶ SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. 2. rozšíř. vyd. Louny : Literární kruh v Rožmitále pod Třemšínem, 1930. Str. 115.

⁴⁷ Srov. SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. 2. rozšíř. vyd. Louny : Literární kruh v Rožmitále pod Třemšínem, 1930. Str. 121.

tuto otázku vyřešil jednou pro vždy.⁴⁸ Nejstarší dochované party jsou dnes spolu s celou Rybovou hudební pozůstalostí uloženy v Českém muzeu hudby v Praze pod signaturou III D 135.

Po smrti Rybově začala *Česká mše vánoční* žít svůj vlastní život, lidé si ji museli obzvlášť oblíbit. Jinak ani nelze vysvětlit to, že jediná skladba tohoto skladatele doslova dobyla svět, zatímco stovky jiných děl zůstaly po smrti Rybově zapomenuty.

Ve farní kronice je z tohoto století zaznamenána jedna významná událost, a to svěcení nové křížové cesty ze dne 9. února 1883. Konalo se v pátek po Popeleční středě, tedy na samotném začátku postní doby, což není nijak překvapující. Během této slavnosti byl vzýván Duch svatý, skladba *Veni Creator spiritus* byla provedena figurálně.⁴⁹ Zápisy z následujících let se zabývají spíše hospodářstvím, opravami a jinými záležitostmi nehudebními.

⁴⁸ Laskavé sdělení Huberta Hoyera ze dne 15. března 2013.

⁴⁹ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 95 b.

7 Hudba 20. století

7.1 Hudba počátku 20. století

Jelikož v této době nebyly české země ještě svobodné, ale byly součástí Rakousko-Uherska, kronikáři zdejší hudbě stále ještě nevěnovali větší pozornosti. V roce 1914 přišla válka a lidé měli jiné starosti. I zápisy v kronice jsou psány až zpětně a zmiňují spíše fakta politická a hospodářská. K jistému obratu dochází až po vzniku samostatné Československé republiky a vzpomínání se z války.

7.2 Hudba za První republiky

Po první světové válce to byla pro lidi velmi zvláštní doba. I na kůru kostela Starého Rožmitála byly slouženy děkovné mše za ukončení války a nově vzniklou Československou republiku, na straně druhé byly pořádány mše za padlé vojáky ve válce, kteří zůstávali už jen ve vzpomínkách svých blízkých. Lidé měli mnoho starostí s obživou, kronika se zmiňuje o nově zavedeném lístkovém systému, zdražování, o vykrádání kostelů a pokleslých mravech – to vše bylo po válce na denním pořádku. Hudba v tuto chvíli prostě nebyla na prvním místě, což dokládají i dochované informace, které jsou velmi zlomkovité.

Během první světové války byly na mnohých místech zabráný zvony k válečným účelům, nyní mělo dojít k jejich navrácení. Do farnosti Starý Rožmitál se zvony však nevrátily a ani nebyly zaplacený, zvuk zvonů starorožmitálští farníci ještě několik let neslyšeli.

1. května roku 1920 do Starého Rožmitála přichází farář Gerhard Kordule (syn již zmiňovaného Antonína Korduleho), který se narodil v roce 1857. Jako bohoslovec absolvoval varhanickou školu s vyznamenáním pod vedením hudebního skladatele Františka Zdeňka Skuherského. Jak se můžeme dočíst, byl to člověk pracovitý, ochotně vypomáhal v duchovní správě a rád hrával i na varhany a zpíval. V kronice se píše: „*Když zasedne za varhany a dotkne se manuálů a hraje, poskočí srdce celebranta u oltáře a i lid sám jeho hru na varhany rozpozná a oceňuje ji.*“⁵⁰ Kronika se dále zmiňuje o řediteli kůru Václavu Palečkovi, kromě údajů o jeho příjmech se ale nedozvídáme nic.

⁵⁰ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 134.

Během dalších let došlo k několika významným událostem. Kapitulní děkan z Českých Budějovic Dr. Antonín Mráz posvětil nový zvon, dne 14. října 1924 byla posvěcena nová socha Srdce Páně, biřmovanci přistoupili k svátosti biřmování. Při takto významných událostech byla jistě i hudba na kůru slavnostnější než jindy, bohužel se ani o tomto podrobnější informace nedochovaly.

Významný den pro celou republiku byl 28. říjen 1928, kdy se na mnoha místech slavily děkovné bohoslužby za uplynulých 10 let samostatné republiky. Ani ve Starém Rožmitále tomu nebylo jinak. Nevíme, jaký repertoár zazněl během mše svaté, po mši svaté se ale zazpíval chorál *Bože, chválíme tebe*.

V roce 1929 se konala pobožnost při příležitosti 1000 let od mučednické smrti sv. Václava. V roce 1933 byly varhany poškozeny požárem, o této události bylo více pojednáno již v kapitole č. 2. V roce 1933 se k moci dostal Adolf Hitler a snad právě v době pocitu ohrožení země lidé obzvláště vzpomínali na lidi, kteří svoji vlast milovali a činili pro ni vše, co bylo v jejich silách. Jakub Jan Ryba takovým člověkem v očích místních určitě byl. V kronice se vzpomíná na jeho osobnost a připomíná se jedno z jeho hesel, podle kterých se snažil žít: „*Abys byl lepším, pozoruj denně své činy a zkoumej je.*“⁵¹ Farníci si znovu připomněli přenesení jeho ostatků z morového hřbitova na nový hřbitov v roce 1855, o což se zasloužil především jeden z jeho synů, lékař Josef Arnošt Ryba. V kronice se píše: „*Roku 1815 dne 14. dubna byl pohřben na morovém hřbitově výborný učitel, znamenitý hudební skladatel a spisovatel vlastenec Jakub Jan Ryba.*“⁵² K přenesení ostatků musel dát farář souhlas a uvést důvody, proč se takto rozhodl. Mimo jiné se tak rozhodl i proto, „*poněvadž J. Ryba o zvelebení kůru chrámu Páně trvajících zásluh sobě dobyl.*“⁵³ Tyto záznamy budiž důkazem toho, že Rybův odkaz ve farnosti i po tolika letech stále žil a na osobnost tohoto významného učitele a hudebního skladatele se jistě nezapomnělo.

7. 3 Hudba od vzniku protektorátu až do období normalizace

V této smutné době nebyly hlavním zájmem farníků záznamy o hudbě. Kroniky se zmiňují o zabrání Čech a Moravy, zavedení nových pravidel, pronásledování Židů,

⁵¹ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 174.

⁵² Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 173.

⁵³ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 174 b.

popravách českých knih, lístkovém systému, povinné němčině ve škole, bídě a bezmoci, která v této době dostihla snad každého.

Dnes známe jméno Františka Kašpárka, který za druhé světové války působil jako regenschori. Jeho památce je ve farní kronice věnováno mnoho slov, z toho můžeme vyvodit, že byl velmi ceněný. Narodil se v roce 1888, pocházel ze zdejšího kraje a vychoval několik generací hudebníků. „Lze říci, že byl posledním z řady zdejších regenschori a působil zde na kůrech obou kostelů téměř do konce padesátých let.“⁵⁴ I během války nacvičoval nejrůznější skladby, Ing. Ivan Hoyer, dlouholetý pisatel kroniky, pod jeho taktovkou zpíval sborové skladby i tenorová sóla. František Kašpárek také každoročně v době předvánoční nacvičoval Rybovu mši *Hej, mistře*, kterou pak na Štědrý den dokonce doprovázel na varhany. Tak pod vedením Františka Kašpárka poprvé ve svých 10 letech hrál I. housle i Hubert Hoyer⁵⁵, který se učil hře na housle ve zdejší hudební škole. Byl to pro něj nezapomenutelný zážitek a Rybova mše ho velmi okouzila.⁵⁶ Na konci svého života se František Kašpárek odstěhoval. S Rožmitálem se rozloučil básní *Poslední pozdrav Rožmitálu* (viz příloha č. 13). Z ní je patrné, že Rožmitál vždy byl a stále je malebný kraj s láskou k hudbě, k rodné vsi i lidem v nich. Jeden z veršů dokládá, že sám František Kašpárek ve farním kostele Rybovy skladby hrál: „*Můj Otakar Jeremiáš zkoušel mě hrát, komponovat, / Jakub Jan Ryba z Rožmitálu – jeho dílo hrál jsem v chrámu.*“⁵⁷

Před svým odchodem věnoval Kašpárek mnoho not již zmiňovanému Ivanu Hoyerovi. Jednalo se o noty klasických mešních zpěvů pro varhany, různé orchestrální party, avšak byl mezi nimi i jeden vzácný exemplář – tisk jedné z Rybových mší, která po smrti Rybově patřila jeho synu Vilémovi. Jedná se o mši *Missa in Es*, o které bylo více pojednáno v kapitole č. 5.

Po odchodu Františka Kašpárka usedl za varhany Emil Stehlík, který ve zdejší farnosti hrál mnoho let. Byl dobrým varhaníkem, ale bohužel nebyl schopen nacvičovat a řídit sbor. Jelikož tedy nebylo člověka, který by se vedení sboru ujal, sbor přestal prakticky fungovat. Jen před dobou vánoční se nacvičovalo a Rybova česká pastorální vánoční mše tedy zaznívala každoročně.

⁵⁴ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 212 b.

⁵⁵ Hubert Hoyer je současný varhaník a regenschori, zároveň předseda Společnosti Jakuba Jana Ryby. V následujících kapitolách o něm bude pojednáno více.

⁵⁶ Laskavé sdělení Huberta Hoyera ze dne 15. března 2013.

⁵⁷ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 212 b.

7.4 Hudba od roku 1968 až do Sametové revoluce

Od 1. ledna 1968 nastupuje na starorožmitálskou faru jako administrátor P. Heřman Fritsch. Druhý vatikánský koncil přináší zásadní změny mimo jiné i v hudbě, mluví se o tzv. obnovené liturgii. Úkolem varhaníků a duchovních je začít s lidmi v kostelech zpívat nové zpěvy. Rožmitálští se za působení P. Fritsche naučili mimo jiné část ordinária skladatele Petra Břízy, konkrétně Sláva a Věřím. V kronice se ale můžeme dočíst, že jinak tento duchovní správce chrámový zpěv příliš nemiloval. Za jeho působení dokonce došlo k porušení mnohaleté tradice. Ve Starém Rožmitále byla Rybova česká pastorální mše *Hej, mistře* provozována již mnoho let při půlnoční mši. Pater Fritsch byl však toho názoru, „že se jednak nehodí tato stará skladba k nové liturgii, jednak ukazoval na skutečnost, že na „půlnoční“ si dávají sraz různé „živly“ a to často v podnapilém stavu, které jdou na „Rybovku“, nikoliv na mši a dochází i k rušivým momentům. Proto rozhodl po dohodě s farní radou (tehdy fungující), že Rybova mše provozovaná místními hudebníky a chrámovým sborem bude dáována samostatně před půlnoční mší jako duchovní koncert.“⁵⁸ Tento způsob provedení Rybovy mše převzali i následující duchovní (s tím rozdílem, že v pozdějších letech byla mše prováděna až po půlnoční mši svaté). Skladatel Jakub Jan Ryba jistě chtěl, aby se *Česká mše vánoční* prováděla při liturgii. Ve farnosti byl však po dvacet let zdejšími duchovními správci upřednostněn názor, že toto dílo by se kvůli svému neliturgickému textu během mše svaté uvádět nemělo.

Pro zdejší farníky to bylo velmi bolestné a přes veškeré snahy se tomu nepodařilo zabránit. Nácvič mše byl o to těžší, neboť někteří hudebníci či zpěváci dokonce odmítali účastnit se „Rybovky“, když není spojena s liturgií. Místní se potýkali s pokušením nechat se odradit a neuvádět o Vánocích Rybovu mši vůbec. Všechna příkoří nakonec místní ale překonali a mši i nadále nacvičovali, aniž by tušili, že se pro ně dílo za třicet let stane určitým symbolem svobody – ve spojení s liturgií zazněla *Česká mše vánoční* až na Vánoce roku 1989, tedy těsně po pádu komunistického režimu.

7. 4.1 Pater Dr. Miloslav Vlk

Velmi významnou pro zdejší hudební rozvoj v době totality se stala osoba P. Dr. Miloslava Vlka. Právě jemu je připisována obnova a zdokonalení chrámového zpěvu, který v předchozích letech příliš nevzkvétal. Jak se můžeme dočíst, i samotné

⁵⁸ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 206.

provedení Rybovy vánoční mše se stávalo stále obtížnější. Dát dohromady sbor a orchestr bylo stále těžší. Aby bylo muzikantů dostatek, hrát museli i nadanější žáci zdejší hudební školy. Sóla byla v některých letech zpívána sborově a úroveň provedení byla velmi různá. Jak prameny dokládají, hudbu si velmi oblíbil mladý nadaný hudebník Hubert Hoyer (současný varhaník a regenschori), který se poté ujal nácvičku a provedení Rybovy mše řídil od I. houslí. Partituru Rybovy vánoční mše dostal Hubert Hoyer od své babičky a skutečně si ji zamiloval.⁵⁹ Ve spolupráci s P. Vlkem se mu postupně podařilo dát dohromady stálé hudební těleso, díky kterému se mohl střídát smíšený sbor i sóla tak, jak to bylo ve vydaném notovém materiálu. Úroveň provedení Rybovy mše rok od roku stoupala, získávala si stále nové a nové posluchače. „*Jedině o vánocích* (psaní slova Vánoce s velkým počátečním písmenem bylo kodifikováno až v roce 1993 – pozn.) *1971 a 1972 provedení odpadlo (vojenská služba H. Hoyera), avšak od té doby je tato Rybova skladba dávána s úspěchem každoročně...*“⁶⁰ Hlavním důvodem neuvedení však bylo to, že se nepodařilo sehnat varhaníka.⁶¹

Pater Vlk byl opravdovým patronem a dobrým vůdcem pro obnovení zdejšího sborového zpěvu, ke kterému hudebníky a zpěváky stále podněcoval. Nelíbilo se mu, že sbor přes rok zpívá velmi málo. Sám byl dobrým zpěvákem, ale také nesmlouvavým a přísným kritikem, který vždy přísně hodnotil provedení skladeb. Cílem bylo dát dohromady dobře vybavené hudební těleso, které svým zpěvem bude důstojně velebit Boha. „*To se začalo dařit, když se zmíněný H. Hoyer jako dobrý klavírista naučil i hře na varhany a dokázal nacvičovat čtyřhlasý smíšený pěvecký sbor. Posléze začal sám skládat příležitostné skladby – většinou mešní propria v duchu obnoveného duchovního zpěvu.*“⁶² (O skladbách Huberta Hoyera bude pojednáno v samostatné kapitole.) Z Vlkova podnětu vznikl tedy sbor: převážná část žen byla z farnosti Bohutín, muži zase z Rožmitála.

Ke konci působení Miloslava Vlka zde jako varhaník stále působil již jmenovaný Emil Stehlík. Ve hraní se střídal s Hubertem Hoyerem. Společně doprovázeli i mši svatou, která byla pořádána na rozloučení s P. Vlkem. Drsný komunistický režim totiž začal osobnost Miloslava Vlka vnímat jako nebezpečnou a donutil ho k odchodu. Dokázal totiž oslovit věřící, zvelebovat farnost a přitáhnout další a další lidi do kostela. A to se

⁵⁹ Laskavé sdělení Huberta Hoyera ze dne 15. 3. 2013.

⁶⁰ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 206 b.

⁶¹ Laskavé sdělení Huberta Hoyera ze dne 15. 3. 2013

⁶² Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 206 b.

minulému režimu příliš nehodilo. Proto byl ze své funkce odvolán a 1. října 1980 na jeho místo nastoupil P. Petr Stulík.

7.4.2 Hudba v 80. letech

V roce 1985 si lidé ve Starém Rožmitále připomínali hned dvě významná výročí. Tento rok byl nejen rokem sv. Metoděje, od jehož smrti uplynulo právě 1100 let, ale rožmitálští také vzpomínali na osobnost Jakuba Jana Ryby, od jehož narození uplynulo 220 let a bylo to právě 170 let, co skončil. V neděli 26. května bylo uvedeno méně známé dílo tohoto skladatele – sekvence *Stabat Mater aneb Stála matka litující*. Zpíval sbor z farnosti Praha–Lhotky.⁶³

V následujících letech farnost zažila dvě význačné události: sbor zpíval při příležitosti primiční mše svaté sloužené novoknězem Viliamem Matějkou a bylo zde také uděleno jáhenské svěcení. Samozřejmostí už bylo, že každoročně na Vánoce zaznívala Rybova *Česká mše vánoční*.

Významným dnem pro farnost byl 2. červenec roku 1988. V tento den zde sloužil primiční mši svatou novokněz Karel Hampl. Pro zdejší farníky to byla velká událost. Také hudba byla slavnostní, neboť „*místní chrámový sbor posílený několika zpěváky a zpěvačkami z Bohutína i Březnice provedl různé skladby za řízení manželů Hoyerových a varhanního doprovodu Huberta Hoyera.*“⁶⁴ Zpívány byly různé skladby pro smíšený sbor a varhany. Od Stanislava Jelínka byla uvedena píseň *Toto je den, který připravil Pán* z jeho velikonočního *propria* či rytmická mešní píseň od Karla Břízy *Celé věky čekaly, kdy přijde Pán*. Zazněly také úryvky z *proprií* od Huberta Hoyera či mešní píseň *K oltáři Páně*. Hubert Hoyer také zahrál vložku pro sólové housle: *Ave Maria* od Charlese Gounoda. Prostor dostali i ti nejmenší, kteří pod vedením Huberta Hoyera nacvičili Břízovu píseň *Matičko má, pozor dávej, co Ti řeknu dnes*. Celá mše svatá byla zakončena vznešeným *Te Deum*.

Sbor i za minulého režimu hodně cestoval do jiných farností, kde byla uváděna nejen Rybova vánoční mše, ale také mnoho jiných skladeb a písní. Zpěváci během svého působení navštívili např. Nepomuk, Kladruby, Březnici, Chlum, Stříbro, Mirovice a mnohá další místa.

⁶³ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 214.

⁶⁴ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993, folio 216.

8 Hudba od roku 1989 až do současnosti

Během liturgického roku bývají nejčastěji klasické mše svaté s doprovodem varhan. Již několik desítek let je hlavním varhaníkem Hubert Hoyer, občas mu vypomáhá Václav Hašek, jehož náročná profese mu však nedovoluje častější zapojení do varhanické služby. Někdy hraje také manželka Huberta Hoyera Marta Hoyerová, která je zároveň varhanicí v nedalekém Bohutíně.

Při velkých církevních svátcích, jakou jsou například Velikonoce, Vánoce, svátek Povýšení sv. Kříže aj., zpívá zdejší chrámový sbor, který je doprovázen varhanami nebo orchestrem (*Česká mše vánoční*). Zpívají se propria a úpravy písní Huberta Hoyera, ale i mnohé jiné skladby. Zdejší hudební těleso je soběstačné a nemusí si zvat žádné hostující zpěváky či hudebníky – i žáci ze zdejší ZUŠ Jakuba Jana Ryby se na programu vždy podílejí.

8.1 Ordinárium a žalmy

Ve Starém Rožmitále se hraje a zpívá ordinárium Karla Břízy (1926–2001) z roku 1967, které je dnes obecně velmi známé a v *Kancionálu* jej můžeme nalézt pod číslem 503. Ordinárium je komponované na všeobecně známý a často zhudebňovaný český text, zharmonizovali jej například i Josef Olejník či Petr Eben. Modlitba *Otče náš*, která však není součástí ordinária, se ve zdejším kostele zpívá v úpravě Josefa Olejníka (1914–2009).

Při každé mši svaté je také mezi prvním a druhým čtením zpíván žalm. Ve zdejší farnosti se většinou zpívají žalmy z knihy *Zpěvy s odpovědí lidu*. Autorem je Bohuslav Korejs, který v současné době působí jako regenschori v chrámu Matky Boží před Týnem v Praze. Sbíрку žalmů vydala pro potřebu římskokatolické církve Česká liturgická komise v roce 1984. Při zvláštních svátcích bývají zařazeny žalmy v úpravě Josefa Olejníka. Není velkým překvapením, že i Hubert Hoyer pro zdejší kůr složil některé žalmy. Odpověď je vždy jednohlasá, nejprve ji předzpívá mužská část sboru, poté celý sbor a lid. Text žalmu zpívá čtyřhlasý smíšený sbor s doprovodem varhan, poté následuje odpověď lidu. Žalmy jsou součástí jeho proprií, o kterých pojednává kapitola č. 9.

8.2 Písně z Kancionálu s doprovodem varhan

Co se týče harmonizací písní zařazených v *Kancionálu*, Hubert Hoyer asi za nejkvalitnější považuje *Varhanní doprovod k Českému kancionálu* od Jana Hlucháně (1890–1959), ze kterého často hraje. Občas doprovází také z not od P. Karla Břízy. Jako dobrý varhaník a skladatel také některé mešní zpěvy harmonizuje sám.

8.2.1 Písně k Pánu Ježíši

Na místě proměnlivých částí mše svaté (proprium: Introit, Graduale Offertorium, Communio a Finale), jsou zařazovány nejčastěji písně z *Kancionálu*. I zdejší farníci mají některé zpěvy zvláště oblíbené. V první řadě je to píseň č. 707 *Ježíši Králi* se slovy Františka Žáka, jejíž nápěv se dochoval v *Družinském zpěvníčku* Josefa Trumpuse z roku 1917. Další často hranou písní je píseň č. 708 *Ježíši, tebe hledám*, která do *Kancionálu* byla zařazena ve dvou nápěvech. Ve zdejší farnosti se zpívá nápěv B, u něhož se jméno autora nápěvu do dnešní doby nedochovalo. V neposlední řadě musíme jmenovat i píseň č. 728 *Ó Srdce Páně nejsvětější*, jejímž autorem je František Pivoda (†1898).

8.2.2 Písně o Panně Marii a svatých

Z mariánských písní je velmi oblíbená píseň č. 804 *K nebesům dnes zalet' písní*. V melodii můžeme objevit zvláštní chromatické mimotonální postupy, které nejsou u mešních písní tak časté. Další oblíbenou mariánskou písní je píseň č. 812 *Tisíckráté pozdravujem tebe* (oblíbená píseň Antonína Dvořáka). V tomto případě se jedná o lidový nápěv i text, který vznikl již před rokem 1800. Právě z tohoto důvodu můžeme v melodii najít rysy, které bychom snadno hledali u lidové písně. Hned první tóny se nesou v duchu rozloženého tónického kvintakordu a výjimkou nejsou ani stupnicové postupy. Právě díky těmto lidovým prvkům si ale možná tato skladba získala srdce mnoha lidí a oblíbenou je i po tolika letech.

Svátek sv. Václava je každoročně uctěn jednou z nejstarších dochovaných duchovních písní v českém jazyce, chorálem *Svatý Václave*. Ve zdejší farnosti se zpívá delší varianta č. 830 B, jejíž nápěv i text jsou upraveny a nejedná se tedy o nejstarší dochovanou verzi písně. Je místním zvykem, že oddíl začínající slovy „Všichni svatí, za nás prostě“ je zpíván a cappella, tedy bez varhan, které se přidávají opět v následující části. Tato píseň zazněla i při mši, která byla konána na rozloučení s P. Vlčkem v 70. letech.

8.2.3 Postní písně

Text postních písní se snaží vyjádřit smutek z ukřižování Ježíše Krista a zároveň lítost nad lidskými hříchy. V *Kancionálu* je zařazena pro dobu postní jedna velmi stará píseň, *Kristus, příklad pokory* (viz příloha č. 14), jejíž starší nápěv byl znám již v době husitské a je zaznamenán v *Jistebnickém kancionálu* z roku 1420. Dnes se zpívá upravený text od Lukáše Pražského z roku 1501 a nápěv, který se dochoval v *Rohově kancionálu* z roku 1541. Stejně jako u chorálu *Svatý Václave*, i u této písně bychom marně hledali jak předznamenání, tak metrum. Dnes je řazena pod č. 307 a v kostele Starého Rožmitála každoročně zpívána. Další postní píseň je *Dokonáno jest*, kterou bychom našli pod číslem 302.

8.2.4 Velikonoční písně

V době velikonoční zní v kostelech vždy radostné „Aleluja!“. Ani ve Starém Rožmitále tomu není jinak. Obzvláště rádi zde místní zpívají píseň č. 401 s názvem *Aleluja! Živ buď nad smrtí slavný vítěz*. Stěžejním slovem této písně, jejíž text složil dnes již neznámý farář Tomáš Fryčej v roce 1830, je právě radostné slovo „aleluja“, které se opakuje nejen na začátku, ale i na konci každé strofy. V upraveném nápěvu, který je ze stejného roku jako text, se objevuje tečkovaný rytmus i pomlky, melodie pro zpěváky proto není až tak jednoduchá. Svou oblibu si zde získala i píseň č. 404 na lidový text i nápěv s názvem *Raduj se a vesel* (viz příloha č. 15). V neposlední řadě zde místní rádi zpívají i píseň Stanislava Macha *Rozleťte se, zpěvy, vzhůru*, složenou v roce 1943 na slova Čěňka Tomíška. V *Kancionálu* jí můžeme najít pod č. 405. Mše svaté doby velikonoční pravidelně uzavírá píseň č. 407 *Vesel se nebes královno*, kterou v roce 1661 zkomponoval Adam Václav Michna z Otradovic (1600–1676).

8.3 Další zpívané písně

Místní farníci si oblíbili píseň *Pojď, k Spasiteli*. Tato píseň není zařazena do *Kancionálu*, nalézt jí můžeme pouze v dodatku pod č. 753, kde jsou uvedena jen slova. Nápěv se předává z generace na generaci a zůstává tak stále v paměti zdejšího kraje.

Pokud duchovní zdejší farnosti slaví jubileum či svátek, stalo se zde hezkou tradicí, že se na závěr mše svaté zpívají dvě národní písně z Čech. První písní je *Aby nás Pán Bůh miloval*, druhou *Dej nám Pán Bůh zdraví v rožmitálském kraji*. Jedná se vlastně o píseň *Dej nám Pán Bůh zdraví* (viz příloha č. 17), kde se v původním znění zpívá o kraji

chrudimském. Rožmitálští píseň přizpůsobili místním podmínkám a místo kraje chrudimského zpívají o kraji rožmitálském.

Pravidelně se zde v závěru doby postní zpívá i hymnus od Jakuba Jana Ryby *Ecce, quomodo moritur justus*, o kterém bylo více pojednáno v kapitole číslo 5. V době vánoční bývá čas od času zařazována i jeho pastorela *Spi, spi neviňátko*.

Při zvláštních příležitostech jsou zařazována propria Huberta Hoyera, o nichž pojednává více kapitola č. 9.

8.4 Křížová cesta a pašije

V době postní se ve 14 zastaveních křížové cesty vzpomíná na utrpení a ukřižování Ježíše Krista. U jednotlivých zastavení se věřící modlí, ve Starém Rožmitále jsou křížové cesty doprovázeny i hudbou a zpěvem věřících. Zpívají se zde verze od tří autorů. V první řadě je to píseň č. 073 *Rozjímej, křesťane*, jejíž text zhudebnil Jan Hlucháň (1890–1959). Dále pak č. 072 *Lide můj* s doprovodem od P. Karla Břízy a poměrně čerstvě se zde zpívá píseň č. 074 *První zastavení* v úpravě Ilji Hurníka (nar. 1922).

Ve Svatém týdnu se zde pravidelně zpívají chorální pašije v úpravě Františka Holíka, které vykreslují poslední hodiny a skonání Ježíše Krista. Provedení není sborové, zpívají jen tři mužské hlasy představující evangelistu, Krista a další konkrétní postavy či zástupy lidí. Dříve se pašije zpívaly z kůru, ale protože nyní zpívá part Krista místní duchovní P. Ing., Mgr. Jan Kuník, zaznívají pašije z presbytáře kostela. Pravidelně jsou uváděny na Květnou neděli podle tzv. cyklu (A, B, C), tedy podle toho, jestli je rok, kdy se čte evangelium sv. Marka, Matouše či Lukáše. Každoročně jsou na Velký pátek uvedeny pašije podle evangelia sv. Jana, které se v minulosti pouze recitovaly, ale asi deset let se také zpívají.

8.5 Provedení Rybovy vánoční mše Hej, mistře v posledních letech

Již mnoho let řídí od prvních houslí provedení Rybovy vánoční pastorální mše *Hej, mistře* Hubert Hoyer, která je od roku 1989 opět prováděna při mši svaté a během doby vánoční několikrát reprízována i v jiných kostelech. Ve Starém Rožmitále je již tradicí, že každoročně zaznívá 24. prosince od 22 hodin.

V dnešní době se mnohdy setkáváme se zcela neautentickým provedením. „*Byla přizpůsobena praxi, aby mohla být na jedné straně „uchopena lidem“ (transpozice o tón*

níž, rušení sólových partií), na straně druhé operními pěvci, profesionálními orchestry a sbory (další nepůvodní nástroje, odtržení od liturgie, světské prostředí).“⁶⁵ Toho se rožmitálští snaží vyvarovat. V roce 1986 natáčela televize provedení Rybovy mše ve zdejším kostele. Přijelo tolik hudebníků a zpěváků, že se ani nevešli na kůr, proto museli být dole, jen varhaník byl nahoře na kůru. Ale jak to zamýšlel sám Ryba? „*Ten nepočítal s tak početnými účinkujícími jak hudebníky, tak zpěváky, provedení bylo lidové, i když na úrovni.*“⁶⁶ A právě o to se snaží i Hubert Hoyer. V první řadě sólisté zpívají i sborové části – není možné ani žádoucí, aby k tomu byli zváni vyškolení zpěváci. První i druhé housle jsou zastoupeny dvakrát, v současné době bohužel chybí violista, který by o Vánocích hrál. Jinak jsou obsazeny všechny nástroje, pro které byla mše psána rukou Rybovou, jen part lesních rohů musí být nahrazen trubkami.

Společnost Jakuba Jana Ryby, která již přes dvacet let pečuje o odkaz Rybův, dnes jen nerada vidí uvádění Rybovy mše již v době adventní a navíc v prostředí zcela neduchovním, v koncertních síních. Za Jakuba Jana Ryby bylo něco nemyslitelného, aby byla vánoční mše uvedena jinde než v kostele, navíc už před Vánocemi. Byla napsána pro umocnění liturgie a uvedení jinde než v chrámě její účín zeslabuje. Bohužel se zde opět podepsala politika minulého režimu, který se snažil o likvidaci církve. Skladbu, která patří mezi světově známé, si nemohl dovolit dát takzvaně do trezoru. Bylo proto zvoleno jiné řešení – dostat dílo mimo duchovní prostory. To se mu bohužel z části podařilo a dnes nám to nepřipadá už nijak zvláštní či neobvyklé. I přes všechny snahy se ale Rybovu mši podařilo udržet především v duchovních prostorách a nestala se pouhou hudební kulisou Vánoc.⁶⁷

⁶⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2011. Str. 8.

⁶⁶ Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium 1743–1993*, folio 215.

⁶⁷ Laskavé sdělení Mgr. Ivany Hoyerové ze dne 22. března 2013.

9 Hubert Hoyer – varhaník, regenschori a skladatel rožmitálský

9.1 Cesta k hudebnímu vzdělání

Hubert Hoyer je současný rožmitálský varhaník, regenschori kostela ve Starém Rožmitále a také skladatel, který celý svůj život působí v Rožmitále pod Třemšínem a jeho nejbližším okolí. I přes všechna příkoří, která mu komunistický režim v hudební dráze způsobil, se nenechal odradit a hudbu provozoval vždy s láskou. První hudební krůčky udělal v Hudební škole Jakuba Jana Ryby (později LŠU, dnes ZUŠ), kde se učil hře na klavír a housle. Poté ho asi devět měsíců učila houslová virtuózka Ervína Brokešová, žákyně Otakara Ševčíka. Základy harmonie a další hudební vzdělání získal Hubert Hoyer od profesora Pražské konzervatoře Bedřicha Voldana, který jej připravoval na studium konzervatoře. Přijímací talentové zkoušky zvládl Hubert Hoyer dobře, pro velký počet uchazečů ale nebyl přijat. Až později se Hubert Hoyer dozvěděl, že komunistický režim neměl profesora Voldana příliš v lásce a důvody pro nepřijetí byly tedy evidentně jiné. Hubert Hoyer se tedy přihlásil na konzervatoř do Plzně, kam by byl však přijat pouze pod podmínkou, že by místo houslí studoval violu. Svých milovaných houslí se však nechtěl vzdát, proto tuto nabídku nepřijal.

I nadále chodil do výuky k Bedřichu Voldanovi, který ho vzdělával jak v hudební teorii, tak praxi. Studovat šel na gymnázium, později byl přijat na Vysokou školu chemicko-technologickou. I z této školy byl ale nakonec donucen odejít a po absolvování pomaturitního studia získal práci jako vodohospodář. Jak se ale říká, vše zlé je k něčemu dobré. Podnik, ve kterém H. Hoyer pracoval, vlastnil jako jeden z mála světlotisk a díky laskavosti spolupracovníků si zde mohl tisknout své noty. Z těchto výtisků se ve sboru zpívá dodnes.

Ve hře na varhany se Hubert Hoyer z největší části vzdělával sám. Mnoho rad získal také od učitele a varhaníka Bohuslava Zemana. Bohuslav Zeman byl nevidomý, přesto odborník na slovo vzatý. Nejen že dokázal i s tímto hendikepem výborně hrát na varhany, ale dokonce podrobně znal i jejich stavbu.⁶⁸

⁶⁸ Laskavé sdělení Huberta Hoyera ze dne 22. března 2013.

9.2 Propria, písně a hudební úpravy Huberta Hoyera

Po 2. vatikánském koncilu hudebníci začali českou duchovní hudbu psát s velkým nadšením. Ani Hubert Hoyer nebyl výjimkou. Je autorem několika desítek duchovních skladeb: jeho dílo čítá asi 40 proprií, ordinárií i úpravy žalmů a skladeb jiných skladatelů pro zdejší chrámový sbor s doprovodem varhan.

9.2.1 Hudební impuls

Jeho tvorbě dali mimo jiné impuls dvě významné osobnosti. V první řadě to byl kněz, varhaník, varhanář a skladatel P. Karel Bříza (1926–2001), s nímž H. Hoyer po dlouhá léta udržoval přátelské vztahy. Hubert Hoyer také upravil některé jeho rytmické písně, například *Celé věky čekaly* (viz příloha č. 17), kterou upravil pro smíšený sbor s doprovodem varhan. Dalším důležitým člověkem byl skladatel, varhaník a hudební pedagog Stanislav Jelínek, kterému bylo mimo jiné předloženo ordinárium Huberta Hoyera, aby ho kriticky zhodnotil. To bylo ohodnoceno velmi pozitivně a pro H. Hoyera to znamenalo veliký impuls do další tvorby. Stanislav Jelínek věnoval starorožmitálskému kůru také několik svých opusů. Další skladbou, kterou Hubert Hoyer upravil pro smíšený sbor a varhany, je píseň *Boží láska je jako slunce*.

9.2.2 Píseň Bože můj

Jeho vůbec první duchovní skladbou je píseň *Bože můj, op. 12* z roku 1975 (viz příloha č. 18). Píseň je autorskou jak po stránce hudební, tak textové. Hubert Hoyer ji věnoval své budoucí ženě Martě a tato skladba ve farnosti zazněla již mnohokrát. Ve skladbě je nejvíce částí sborových, ke konci první části je krátký úsek určený sólistům. V závěru druhé části mají naopak dvoutaktovou hudební vložku varhany, poté se spojují opět se sborem.

Po stránce textové jde o chvalozpěv k Bohu věčnému. Píseň je vyjádřením naděje, vděčnosti a zároveň radosti z toho, že Bůh je součástí pozemského života lidí. V samotném závěru písně je oslavován Bůh ve třech osobách slovy „Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, na věky věkův!“. Neobvyklé však je, že místo ohromujícího sborového „Amen“, které bychom možná mohli čekat, se skladba ubírá do charakteru zcela opačného, neboť končí v pianu.

9.2.3 Píseň Hle, vizte kněze velikého

Skladba, která zazněla ve Starém Rožmitále při návštěvě tehdy českobudějovického biskupa P. Miloslava Vlka, který přijel posvětit dva nové vzony, je *Hle, vizte kněze velikého*. Jedná se o českou verzi latinského hymnu *Ecce sacerdos magnus*. Ke svěcení došlo 15. března roku 1990. Během této významné události zazněla i jiná propria H. Hoyera, sbor doprovázelo tzv. misijní harmonium zapůjčené z Březnice.

9.2.4 Propria k různým církevním svátkům

Hubert Hoyer je autorem proprií k nejrůznějším svátkům a obdobím liturgického roku. V první řadě je třeba zmínit propria k svátku Povýšení sv. Kříže. Proprium op. 24 je z roku 1981 a je věnováno rožmitálskému faráři P. P. Stulíkovi. Komponováno je pro čtyřhlasý smíšený sbor s doprovodem varhan. Sestává se z pěti částí: vstup, responsoriální žalm, mezizpěv, obětování a přijímání. Stejně je tomu například i u propria op. 30 (viz příloha č. 19), které bylo napsáno v roce 1984 a je věnováno „Všem opravdovým křesťanům na Rožmitálsku“. U obou těchto proprií je odpověď žalmu „Nezapomínejte na Boží skutky“ a předzpívávají ji vždy nejprve muži. Oslavován je Bůh, který svým Křížem vykoupil svět.

Proprium ke svátku sv. Jana Nepomuckého z konce 70. let bylo původně určeno kůru v Nepomuku a vzniklo na přání P. Miloslava Vlka. Skladby bylo možné hrát i v Rožmitále – městský kostel Rožmitála pod Třemšínem je zasvěcen právě tomuto světcí. Také skladby ke svátku Nanebevzetí Panny Marie, který v liturgickém roce připadá na 15. srpna, nebyly původně psány do Starého Rožmitála, ale do Kladru u Stříbra. Do zdejšího kláštera jezdil sbor několik let a pro každý rok vzniklo nové proprium – celkem jich bylo napsáno šest. Dále byla propria napsána i ke zvláštním hudebním příležitostem, jako je např. biřmování (viz příloha č. 20).

10 Další hudební počiny

Kostely jsou ceněny také pro svou akustiku a jen v málokterých koncertních síních či divadlech hudba vyzní tak, jako právě v chrámech. Ani v kostele Starého Rožmitála tomu není jinak. Hlasy i nástroje se krásně nesou celým chrámem a zážitek z písní a skladeb je vždy jedinečný. Právě proto jsou zde pořádány i koncerty k různým příležitostem.

10.1 Každoroční koncerty pořádané k výročí narození a úmrtí J. J. Ryby

Dvakrát ročně, v dubnu u příležitosti výročí úmrtí a v říjnu na památku narození Jakuba Jana Ryby, jsou ve farním kostele Starého Rožmitála pořádány koncerty. Konají se vždy v neděli odpoledne a pro místní se staly již hezkou tradicí. Organizátoři koncertu (Společnost Jakuba Jana Ryba a Základní umělecká škola Jakuba Jana Ryby) respektují, že se jedná o prostor chrámu, proto je jejich snahou uvádět jen takové skladby, které jsou s duchovním prostředím spojeny. Vystupují učitelé, žáci a absolventi ZUŠ Jakuba Jana Ryby, odkud přichází nejen zdatní hudebníci, ale i zpěváci. Díky tomu může být program rozmanitý. Zaznívají nejrůznější duchovní sborové i sólové skladby minulých hudebních období, svůj prostor má i hudba instrumentální (pravidelně lze slyšet flétnu, housle, trubku, varhany atd.).

Jelikož se jedná o koncerty k uctění památky Jakuba Jana Ryby, je samozřejmé, že vždy zazní i některá z jeho skladeb. V letošním roce, kdy koncert připadl na samotný závěr velikonočního oktávu, na kůru Starého Rožmitála zazněla radostná *Píseň k Panně Marii na Velikonoce neb Regina coeli* z roku 1798, která byla uvedena při koncertě 7. dubna 2013. Původní dochovaný zápis této skladby je v generálbasu. Podle něj dnes dokáže hrát jen menšina hudebníků, proto musela být upravena do moderní notace. Tuto skladbu upravil již dříve P. Karel Bříza pro varhany a sbor a v tomto provedení ji rožmitálští měli možnost slyšet. Letos však zazněla v podání sboru a orchestru, jak to Ryba skutečně napsal. Skladba je komponovaná pro sopránové sólo, čtyřhlasý smíšený pěvecký sbor, housle I a II, violu, kontrabas, klarinet I a II, lesní roh I a II, trubku I a II, tympány a varhany. Při poslechu této skladby, která začíná slovy „Vesel se, nebes Královno, plesej, světa císařovno“, je úžasné uvědomit si, že takováto hudba nebyla za doby Rybovy něčím mimořádným a provozovaným jen při výjimečných událostech, ale byla pro věřící takřka každotýdenní záležitostí.

Z Rybových skladeb zazněla také 1. věta Adagio molto z *Koncertu Es dur pro lesní roh a orchestr* v úpravě pro trubku a varhany. Hubert Hoyer hned v úvodu vyjádřil potěšení z toho, že se žáci, absolventi i učitelé zdejší hudební školy s velkým odhodláním a radostí pustili do studování obou děl Rybových. Byl jim vděčen, že i díky nim ve zdejší farnosti odkaz Jakuba Jana Ryby stále přetrvává.

Posluchači měli možnost slyšet skladby z období baroka, klasicismu i romantismu. Zazněla díla velkých autorů, jako byl Johann Sebastian Bach, Jean-Baptiste Lully, Henry Purcel, Georg Fridrich Händel, ale i skladby autorů méně známých. Program byl opravdu rozmanitý. Přítomní mohli slyšet díla vokální, instrumentální i vokálně-instrumentální; sóla s doprovodem varhan, klavíru či cembala, dua, ansámblové provedení skladeb a nechyběla samozřejmě i ryze varhanní hudba.

10.2 Koncert sboru Eensgezindheid

Dne 28. května 1992 do Starého Rožmitálu zavítal křesťanský pěvecký sbor Eensgezindheid v čele se sbormistrem Martinem Sonnenbergem. Kronika říká, že sbor provedl řadu skladeb (mimo jiné i Mozartových), v závěru svého vystoupení prý zazpíval i část anglické verze Rybovy mše *Hej, mistře*. Toto nám může být důkazem, že tato mše skutečně došla svět a od svého vzniku žije svým vlastním životem.

10.3 Natáčení televizní inscenace Noc pastýřů

V únoru roku 1993 na místním kůru proběhlo také natáčení televizní inscenace *Noc pastýřů*. Úkolu se svědomitě ujal Hubert Hoyer, který s posilami z Březnice vše nacvičil a poté od prvních houslí řídil. Natočeno bylo celé Gloria a úryvky z jiných částí Rybovy mše *Hej, mistře*. Bohužel v této době ještě nebyly opraveny varhany a rejstříkování nebylo shodné s tím, jaké měl k dispozici Ryba.

10.4 Působení Ivany Hoyerové

Ivana Hoyerová, dcera Huberta Hoyera, působí na zdejší ZUŠ Jakuba Jana Ryby od roku 2000, kde učí zpěv, hudební teorii a klavír. V současné době nacvičuje s několika žáky (ať už jejími absolventy nebo žáky současnými) různé duchovní kánony a písně k nejrůznějším příležitostem, které pak provádějí při koncertech. Slyšet tak můžeme např. zpěvy z Taizé či písně ze zpěvníků *Hosana*. Překvapením však může být, že i naši nejmladší (nejmenším zpěvákům je kolem deseti let) si oblíbili hudbu už z období

renesance či baroka, oblíbeným skladatelem je například Adam Václav Michna z Otradovic. Ivana Hoyerová také spolupracuje se svým tatínkem Hubertem Hoyerem, který pro ně do vícehlasé podoby upravuje různé písně. V úpravě pro tři hlasy tak místní mohli slyšet například adventní píseň Matěje Václava Šteyera z roku 1683 č. 123 *Ejhle, přijde Pán.*⁶⁹

⁶⁹ Laskavé sdělení Mgr. Ivany Hoyerové ze dne 22. března 2013.

Závěr

Je zřejmé, že hudba na kůru kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále si prošla určitým vývojem, zažila doby rozkvětu, stagnace i úpadku. Byla poznamenána různými spory, nedorozuměními i politikou a hospodářskou situací. S potěšením ale můžeme říct, že nikdy neutichla zcela. I v dnešní době zde funguje chrámový sbor, což se na malých městech stává spíše už jen raritou. Žáci ZUŠ Jakuba Jana Ryby se učí zpěvu i hře na varhany, housle, flétnu, trubku, klavír a mnohé další nástroje. Díky tomu si dokážou slavnostní skladby sami zahrát i zazpívat a činí tak rádi. Jedním z cílů práce bylo dokázat, že odkaz Jakuba Jana Ryby zde stále přetrvává. Nejen tato skutečnost je důkazem toho, že tomu tak opravdu je, neboť za doby Rybovy zde také bylo mnoho hudebníků, kteří v kostele hráli a zpívali.

Jak nám dokládají dochované materiály a informace, ve zdejších kostele zaznívaly skladby ve své době obecně známé, hudební vývoj se zde tedy ubíral podobným směrem jako jinde. Můžeme tak vyvodit z dochovaných kancionálů, not i zápisů v kronikách. Avšak díky tomu, že mnoho zdejších kantoři nebyli jen učitelé a varhaníci, ale také skladatelé, zdejší hudba měla a má i svůj osobitý nezaměnitelný ráz.

V bakalářské práci padlo mnoho slov o rodině Hoyerových. Důležité je jistě zmínit jméno Ing. Ivana Hoyera, který byl nejen pisatelem kroniky, ale téměř celý život také zasvětil sbírání informací a materiálů o Jakubu Janu Rybovi. Jeho syn Hubert Hoyer ve spolupráci s místními obnovil sborový zpěv a pozvedl úroveň provedení *České mše vánoční*. Oba stáli u zrodu Společnosti Jakuba Jana Ryby (Hubert Hoyer je jejím druhým předsedou), v níž nyní intenzivně působí i Mgr. Ivana Hoyerová, dcera Huberta Hoyera. Snahou je pečovat o odkaz Rybův a také uvádět na pravou míru omyly, které jsou se jménem tohoto skladatele a regenschoriho spojeny.

Místní jsou hrdí na to, že Jakub Jan Ryba tvořil skladby pro zdejší kůru, jeho jméno zde nabývá na významu a stále žije. Svými počiny se zdejší hudebníci snaží o „vzkříšení“ jeho díla. Při bližším seznámení se s životem a tvorbou J. J. Ryby je na místě konstatovat, že by si jeho tvorba znovuobjevení skutečně zasloužila. Tuto ideu však komplikují mnohé okolnosti. Jednou z nich je skutečnost, že téměř celá Rybova hudební pozůstalost byla pravděpodobně někdy v druhé polovině 19. století převezena do Prahy a téměř všechny dochované notové materiály proto vlastní Národnímu muzeu – Českému muzeu hudby.

Bibliografie

A) Tištěná

Monografie

BERKOVEC, J. *České pastorely*. 1. vyd. Praha : Suprafon, 1987.

BERKOVEC, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : H&H, 1995. 172 s. ISBN 80-85787-97-0.

NĚMEČEK, J. *Jakub Jan Ryba*. 1. vyd. Praha : Státní hudební nakladatelství, 1963. 364 s.

RYBA, J. J. *Můj život a hudba*. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem : Společnost Jakuba Jana Ryby, Národní knihovna České Republiky, Královská kanonie premonstrátů v Praze, 2005. 62 str. ISBN 80-7050-476-5.

SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. 2. rozšíř. vyd. Louny : Literární kruh v Rožmitále pod Třemšínem, 1930. 294 s.

TOUFAR, P. *Toulky kolem Třemšína. Tajemnou českou krajinou*. 1. vyd. Benešov : Stark, 2005. 335 s. ISBN 80-86231-35-6.

Kancionály

CIKRLE, K. *Varhanní doprovod kancionálu*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1992. 392 s. ISBN: 80-7113-057-5.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Kancionál. Společný zpěvník českých a moravských diecézí*. 16. vyd. (ve Zvonu 4.). Praha : Zvon, 1992. 592 s. ISBN 80-7113-011-7.

Časopisy

KOLEKTIV AUTORŮ. *Mistři klasické hudby. Život a dílo velkých skladatelů č. 61. Jakub Jan Ryba*. Praha : WillMark, 2001. ISSN 1212 – 6160.

Bulletiny

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby. Rožmitál pod Třemšínem* : 2000.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby. Rožmitál pod Třemšínem* : 2001.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2002.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2003.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2004.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2005.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2006.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2007.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2008.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2009–2010.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2011.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2012.

B) Kroniky

Farní kronika Starého Rožmitála *Liber Eoclesiae et parochiae Rosmitalensis* 1699–1782.

Farní kronika Starého Rožmitála *Liber rerum memorabilium* 1743–1993.

C) Elektronické zdroje

HONYS, V. *Restaurování historických varhan J. J. Ryby v kostele Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z:

<http://varhany.nomi.cz/setkani/velesin%202001/Text/Restaurovani%20Honys.htm>

Římskokatolická farnost Starý Rožmitál a okolí [online]. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z:

<http://www.farnostrozmital.cz/>

D) Prameny

Podbrdské muzeum, expozice Jakuba Jana Ryby.

Rozhovor s Hubertem Hoyerem uskutečněný dne 15. a 22. března 2013 v ZUŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem.

Rozhovor s Mgr. Ivanou Hoyerovou uskutečněný dne 31. srpna 2012 v kostele Povýšení sv. Kříže a 22. března 2013 v ZUŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem.

Seznam obrázků

Obrázek č. 1, str. 8: Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále (kresba: Jan Čáka)

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*.
Rožmitál pod Třemšínem : 2006.

Obrázek č. 2, str. 11: Varhany v kostele Povýšení sv. Kříže, část loga Společnosti Jakuba Jana Ryby (autor: arch. František Bureš)

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*.
Rožmitál pod Třemšínem : 2007.

Obrázek č. 3, str. 18: Jakub Jan Ryba, fiktivní podoba

Zdroj: SLAVÍK, F. A. *Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí*. 2. rozšíř. vyd. Str. 117.
Louny : Literární kruh v Rožmitále pod Třemšínem, 1930.

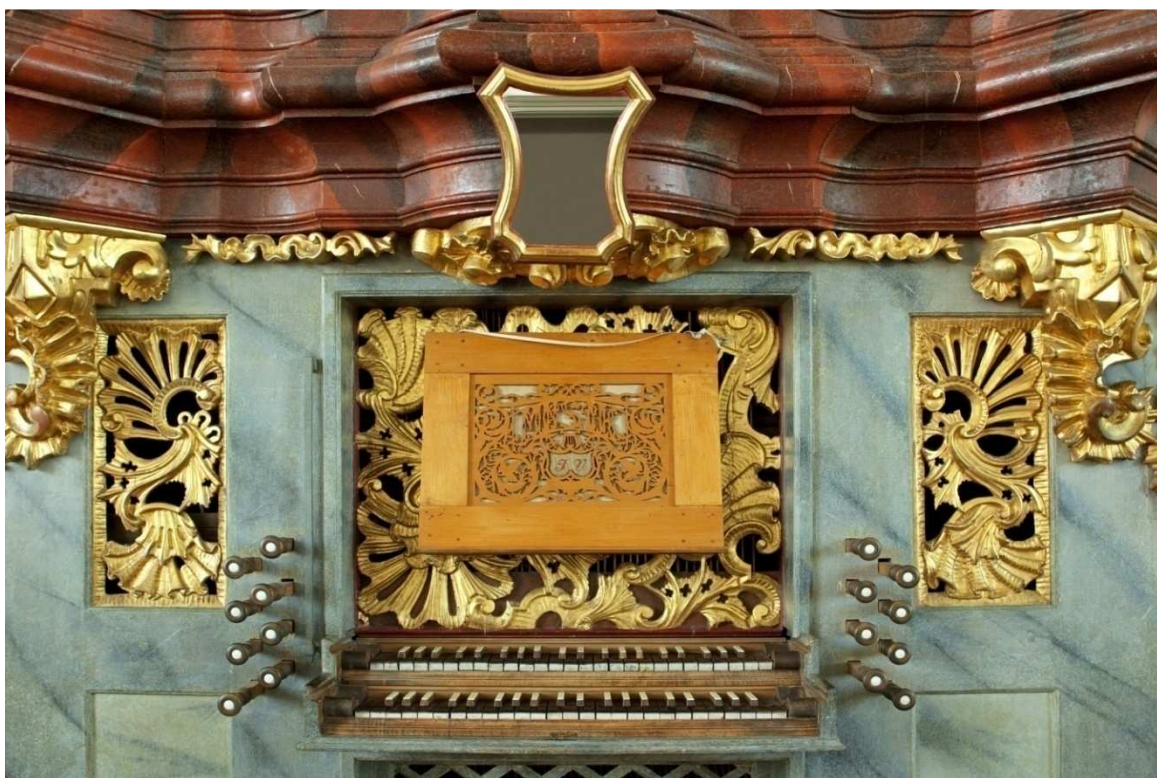
Přílohy

Příloha č. 1: Kostel Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále

Foto: Petr Polák

Příloha č. 2: Varhany v kostele Povýšení sv. Kříže

Snímky varhan: Petr Polák

**Příloha č. 3: List o opravě varhan napsaný Jakubem Janem Rybou
a do varhan vlepený**

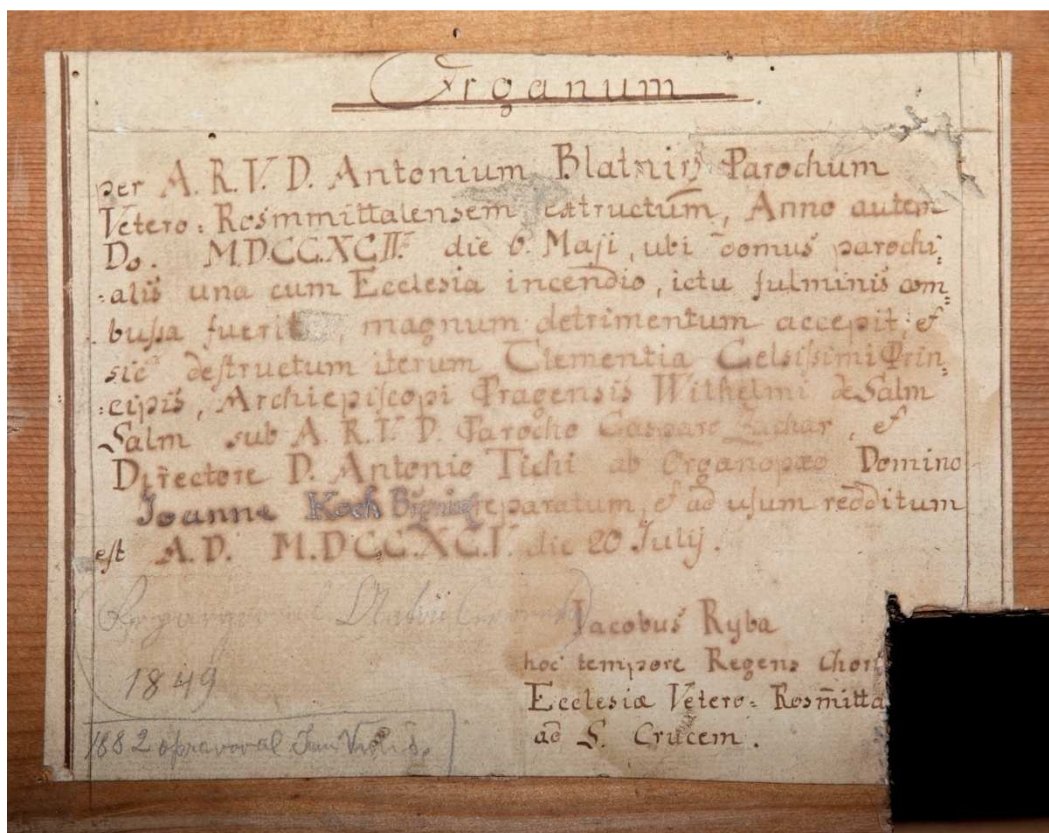

Foto: Petr Polák

Překlad:

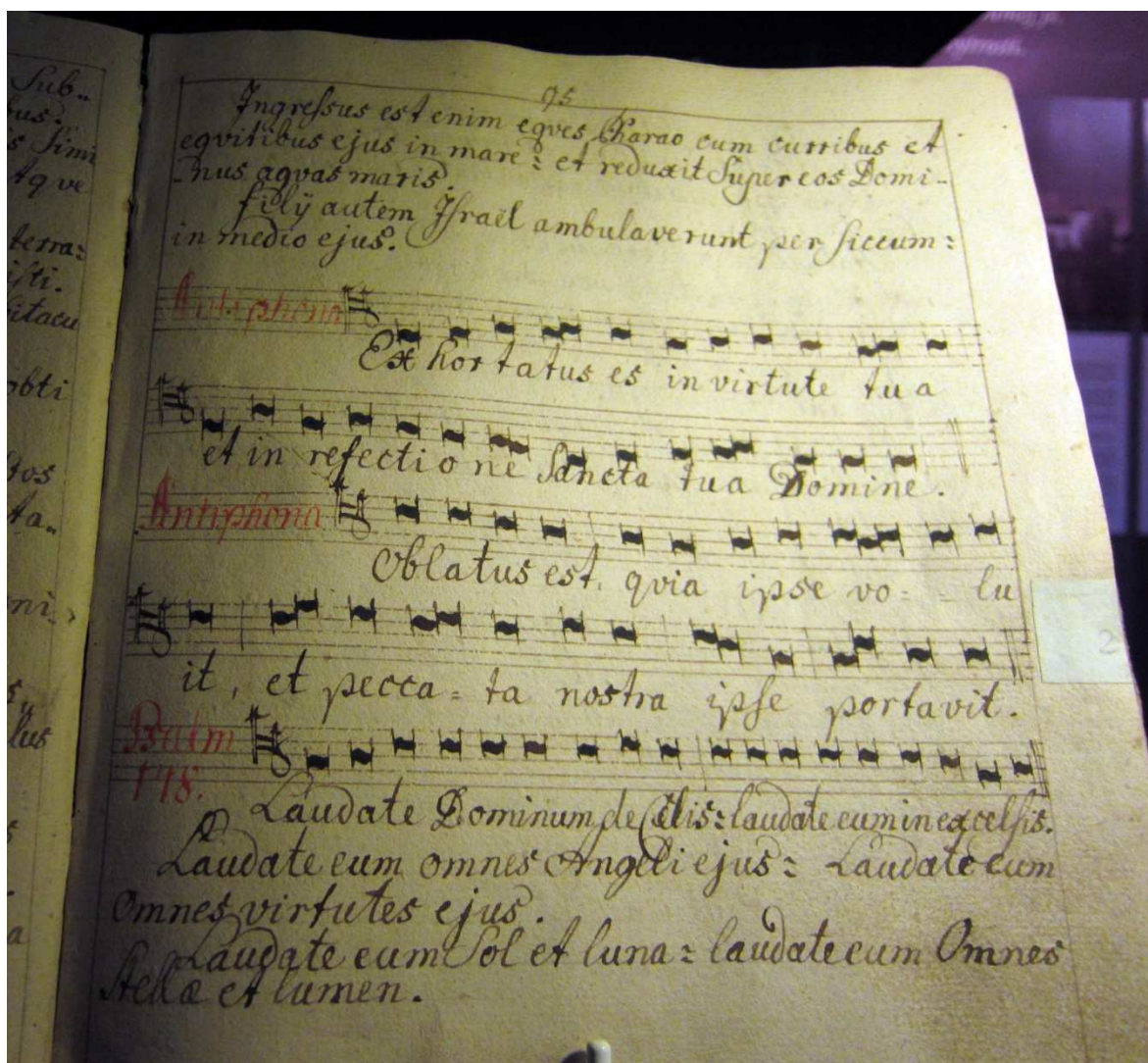
Varhany skrze veledůstojného pána Antonína Platnýře, faráře ve Starém Rožmitále postavené, léta Páně 1794 dne 6. května, kdy farní dům zároveň s kostelem požárem po úderu blesku byl spálen, velikou škodu utrpěly a tak poškozené opět dobrotivostí vysoce vznešeného knížete arcibiskupa pražského Viléma ze Salm-Salmu, za veledůstojného pana faráře Kašpara Zachara a ředitele p. Antonína Tichého od varhanáře Jana Kocho z Březnice opraveny a k používání opět navraceny léta Páně 1795, 20. července.

Jakub Ryba

toho času ředitel kůru chrámu
starorožmitálského u sv. Kříže

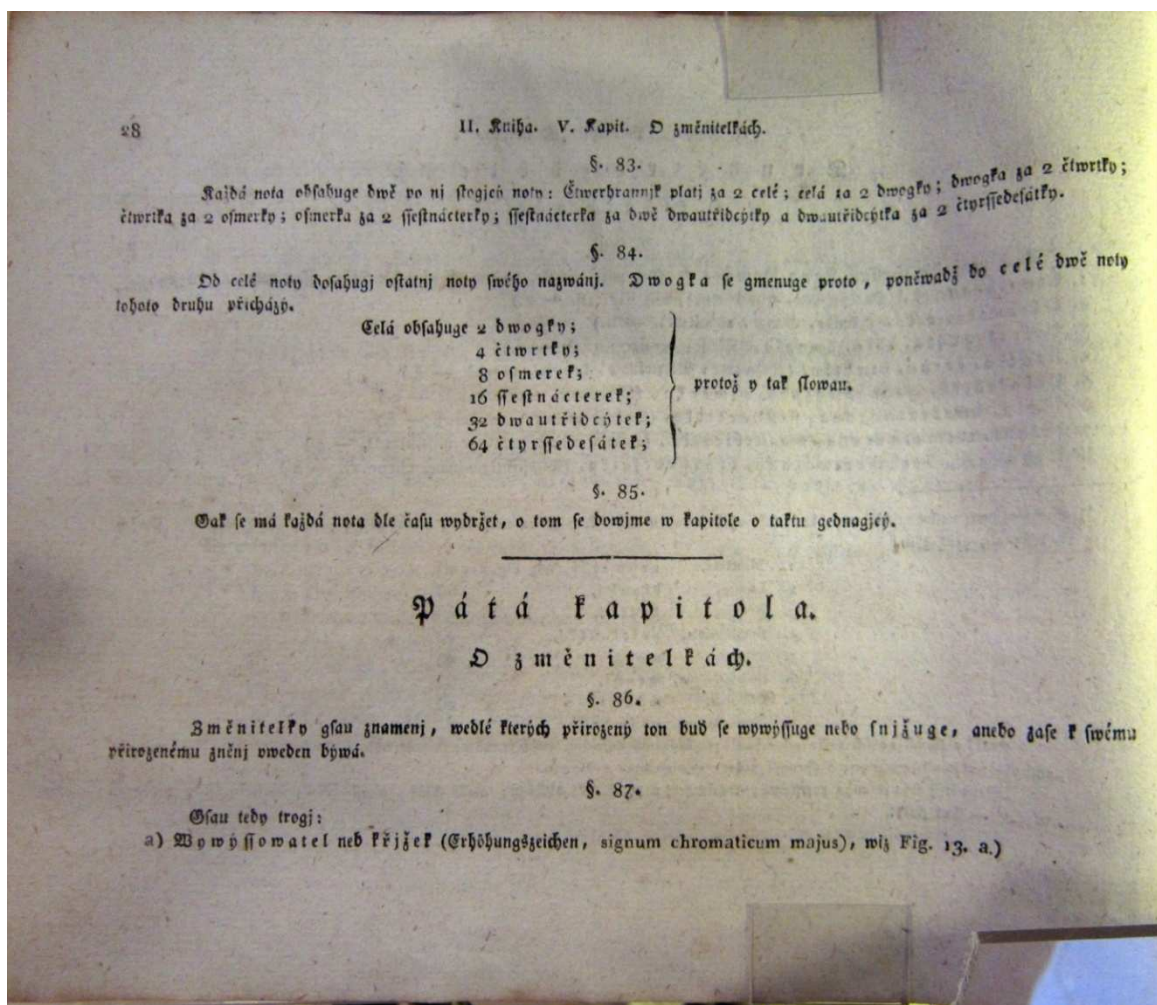
Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ. *Informační bulletin Společnosti Jakuba Jana Ryby*. Rožmitál pod Třemšínem : 2004. Str. 4.

Příloha č. 5: List z ceremoniálu Ondřeje Poddaného

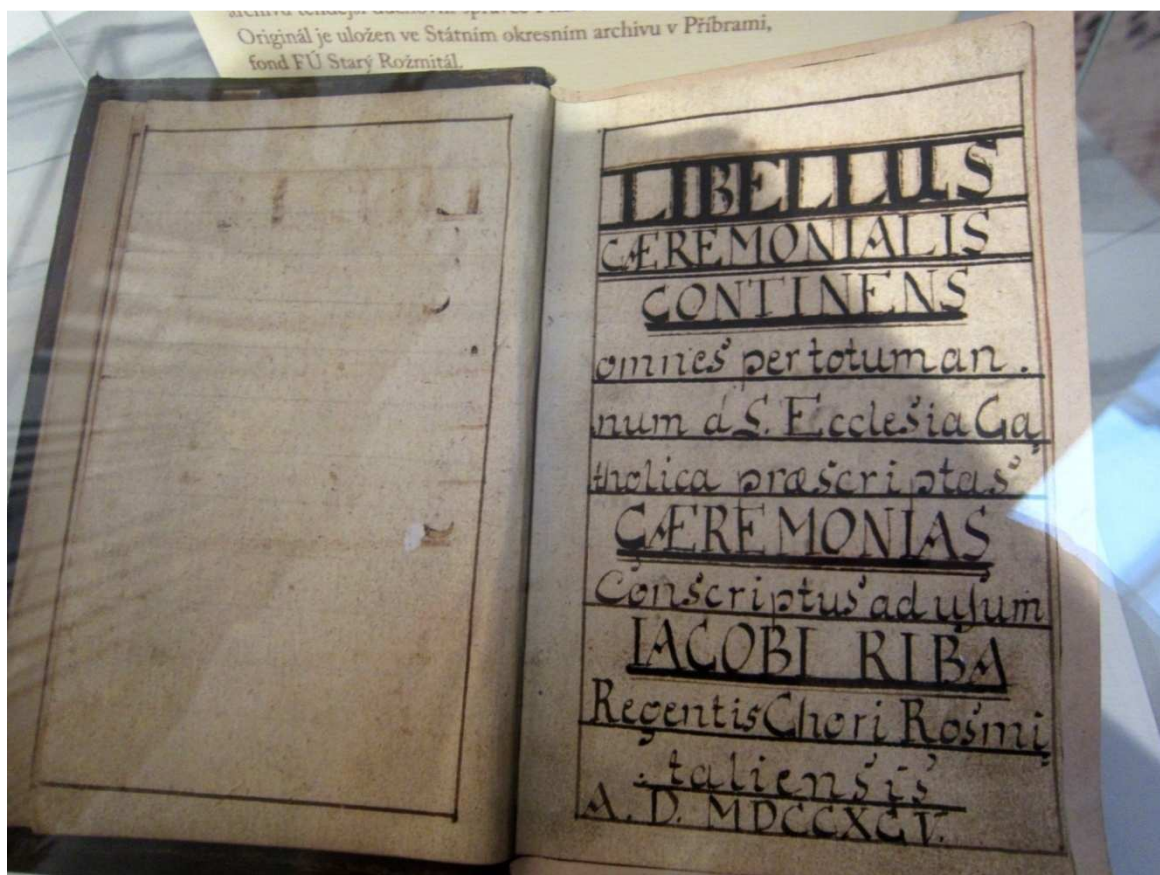
Snímek originálu byl pořízen v Podbrdském muzeu (zapůjčila Římskokatolická farnost Starý Rožmitál).

Příloha č. 6: Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnému

Snímek tisku z roku 1817 byl pořízen v Podbrdském muzeu (zapůjčila Společnost Jakuba Jana Ryby).

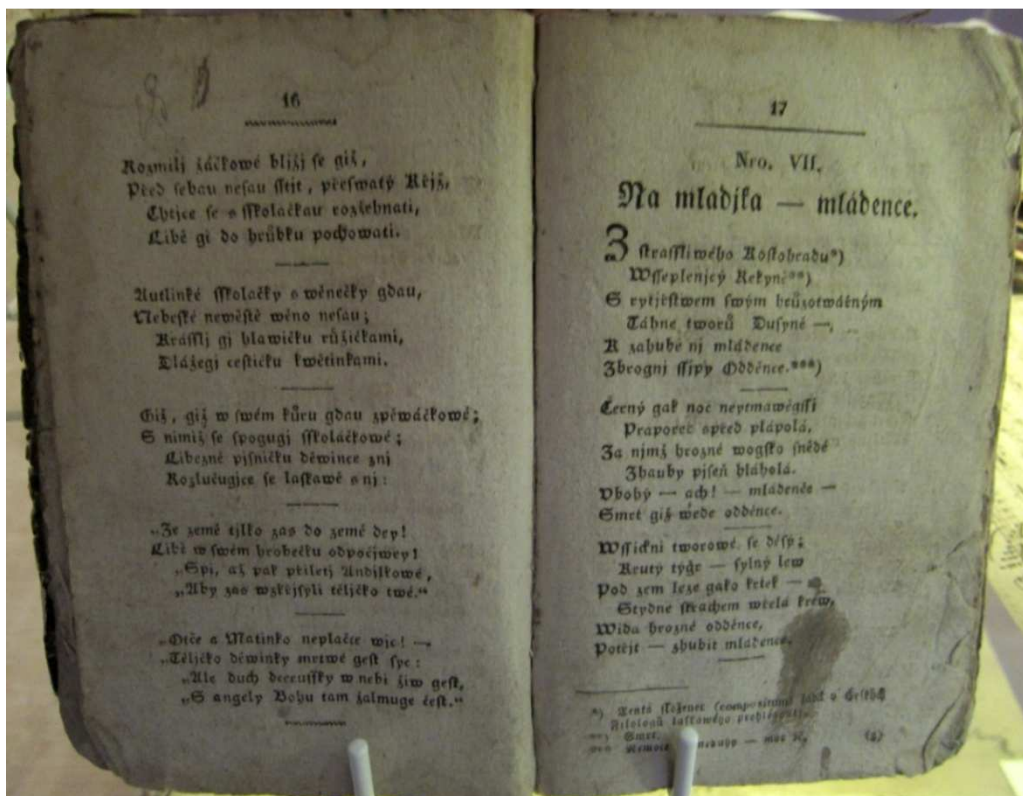
Příloha č. 7: Libellus caeremonialis

Snímek byl pořízen v Podbrdském muzeu.

Originál je uložen ve Státním okresním archivu v Příbrami, fond FÚ Starý Rožmitál.

Příloha č. 8: Tisk Pohřebních písní z roku 1822 (druhé vydání)

Snímek byl pořízen v Podbrdském muzeu.

Příloha č. 9: Kantáta pro sóla a sbor z roku 1812

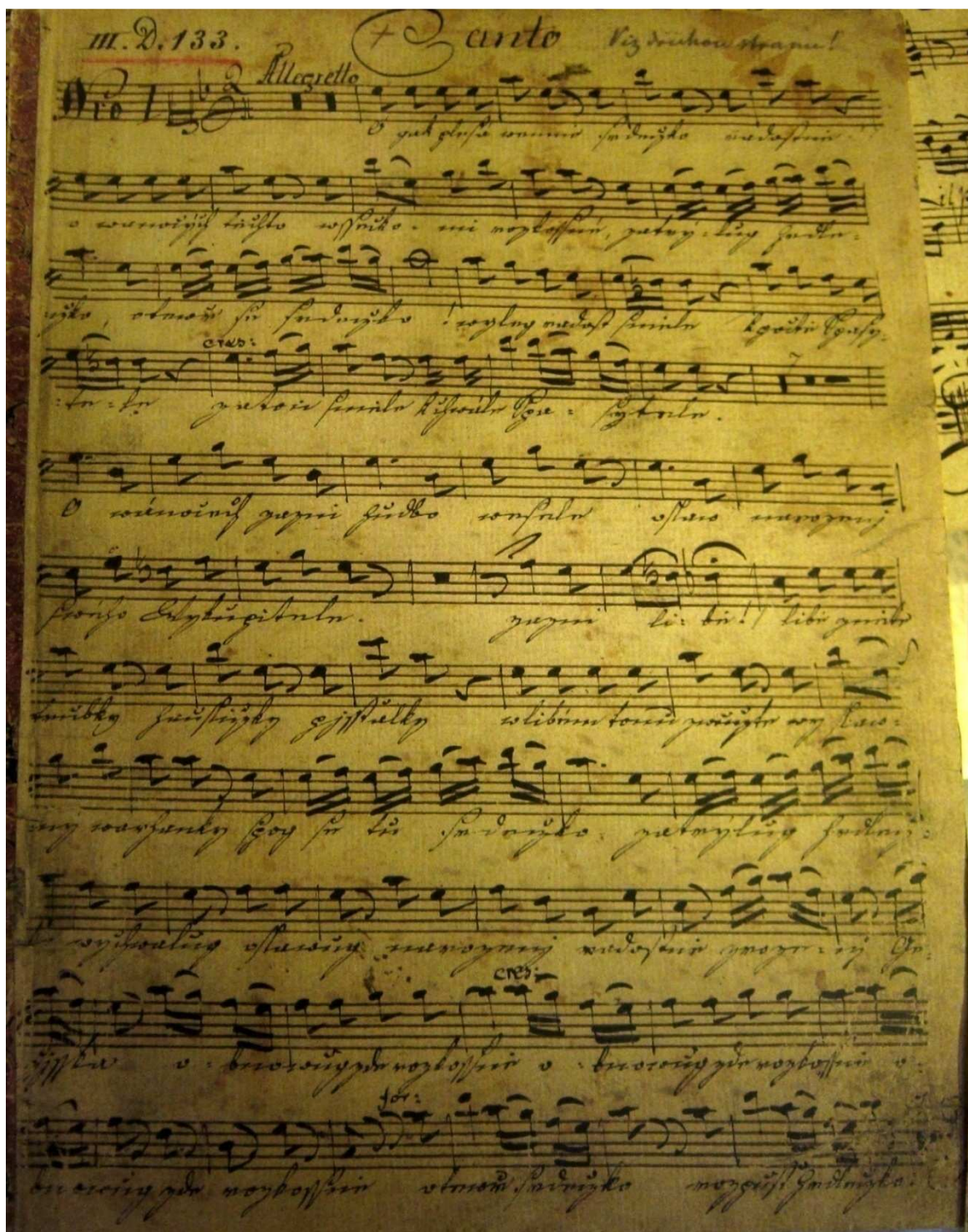
Snímek Rybova autografu byl pořízen v Podbrdském muzeu (zapůjčila Společnost Jakuba Jana Ryby).

Příloha č. 10: Titulní list Missy Es dur z roku 1814

Snímek byl pořízen v Podbrdském muzeu (zapůjčila Společnost Jakuba Jana Ryby).

Příloha č. 11: Šest chvalozpěvů k narození Páně

Snímek byl pořízen v Podbrdském muzeu.

Autograf je uložen v Národním muzeu – Českém muzeu hudby v Praze.

Příloha č. 12: Basový part nejstarší dochované verze České mše vánoční

Allegretto *Alto* III. 2. 135.

lu, nu' proci mi nedas w panj poto.
 ge - proci mi nnyj ledas :! řetni, co pat ge: | Se ty
 den yem wprder bot, a do potu lo petil, a tu řetni mam
 w pocienati, tu mi nedas spati, řetni řetni co pat
 pře ce ma to znamenati. *Allegretto.* So gest to, co gest
 pa li se hrany, nedy, tot gest spen a ple dany
 to mi nnyj znamenati řetni nnyj tot mi nnyj
 znamenati řetni nnyj glem rad des mi samolat
 domi sadi wa ni. i bes wleho ho nem pro die
 nnyj řetni tam ide to ti be nnyj beto nnyj
 nnyj de wnu nnyj wprder gest gat we om
 gest roje pa da ti be nnyj gest wse pro ni

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ. *Mistři klasické hudby. Život a dílo velkých skladatelů č. 61. Jakub Jan Ryba.* Praha : WillMark, 2001. Str. 991. ISSN 1212 – 6160.

Příloha č. 13: Báseň Poslední pozdrav Rožmitálu z roku 1971

František Kašpárek: Poslední pozdrav Rožmitálu

*„Městečko mé pod Brdami, s muzikanty, varhanami,
tam jsem prožil svoje mládí, svoje léto, svoje stáří.*

*Rád vzpomínám, vždy s úsměvem, na rodiče, rodný domek,
dřevem voněl, hudbou se chvěl, každý radost v něm chvílku měl.*

*Svému městu rád jsem hrával, mládež učil, komponoval,
koncertoval, varhany hrál, lidem radost jsem rozdával.*

*Můj Otakar Jeremiáš zkoušel mě hrát, komponovat,
Jakub Jan Ryba z Rožmitálu – jeho dílo hrál jsem v chrámu.*

*Prošel jsem svět jak otec můj, vrátil se zpět v rodný kraj svůj,
struny a plech, mé ruce a dech, kouzlily svět jak jarní květ.*

*Léta táhnou, nohy slábnou, až život můj zastaví se,
hrajte tu dál mojí píseň, až život můj probudí se!*

*Ty skladby mé roztroušené, myšlenky mé neskončené.
Přijměte mou ruku danou, buďte zdraví, na shledanou!..“*

Zdroj: Farní kronika Starého Rožmitála (Liber rerum memorabilium 1743–1993), folio 212 b.

Příloha č. 14: Píseň z Kancionálu č. 307 Kristus, příklad pokory

307 M 1 2 3 4 T: - Lukáš Pražský 1501
N: Rohův kanc. 1541, podle Jistebnického kanc. 1420

1. **Kristus, příklad po - ko - ry, náš Pán mi -**
lo - sti - vý, O - tce své - ho Syn mi - lý a
je - dno - ro - ze - ný, pro hří - šné - ho člo - vě - ka
rá - čil bý - ti chu - dý a byl
na tom - to svě - tě ve - lmi po - ní - že - ný.

2. V chudé chýši pastýřské / se z Panny narodil, / celý život v chudobě / a v strasti mnohé žil. / V cizím kraji matička / jej milá skrývala, / bezživotí dítěte / když zloba hledala.

3. Na poušti byl pokoušen / a od svých nepoznán, / poháněn a opuštěn / a v ruce hříšných dán. / Vše to z lásky k člověku / zde v světě podstoupil, / Otce svého poslušný / až k smrti kříže byl.

4. Zimu, horko, žízeň, hlad, / všechnu lidskou bolest / on přijal za Adama, / trpěl tak jeho trest. / V potu tváře, v soužení, / v slzách jest pracoval / a tak věčného chleba / svým synům dobýval.

5. S pláčem ovci hledaje, / která se ztratila, / když našel, ji s milostí / vzal na svá ramena. / Dobrý pastýř, svým ovčím / on věčný pokrm dal / a za své stádo milé / sám se na smrt vydal.

6. S křížem svým dobrovolně / se k oběti bere. / Tak vezmi i ty svůj kříž / a zapři sám sebe; / jako Kristus trpěl rád, / nežádal shovnění / od Boha Otce svého / pro naše spasení.

7. Jezu Kriste, síly dej, / ať tobě stačíme, / trpělivě s křížem svým / tvou cestou kráčíme / v nebes věčnou blaženost, / kde sídlo svoje máš / a tam s Otcem od věků / vždy v slávě přebýváš.

Příloha č. 15: Píseň z Kancionálu č. 404 Raduj se a vesel

T N: lidový M 1 2 3 404

1. **Raduj se a ve - sel, všechno stvo - ře - ní,**
vítej Krista Pá - na sla - vné vzkří - še - ní.
A - le - lu - ja zpívejme, Bohu dí - ky vzdávejme,
Spa - si - te - le své - ho všichni ví - tej - me!

2. Sbory nebes duchů, s námi plesejte, / vítěznému Kristu slávu zpívejte! / Aleluja přeslavné, / které v církvi Páně zní, / ať i vroucně jásá v nebes svatyni!

3. Raduj se a vesel, Panno Maria, / velká tvoje žalost nyní minula; / spatříš syna milého / v blesku světla jasného, / přivineš ho k srdci opět živého.

4. Rcete, zbožné ženy, co jste viděly, / když jste časně zrána k hrobu dospěly? / Anděl se nám ukázal, / ten nám slavně zvěstoval, / že Pán vlastní mocí právě z mrtvých vstal.

5. Až v den soudu všichni z mrtvých vstaneme, / dej, ať s tebou, Kriste, věčně žíví jsme! / S nebeštany navěky / před tvým trůnem plesáme, / aleluja slavné tobě zpíváme!

Příloha č. 16: Lidová píseň Dej nám pán Bůh zdraví!

25. Dej nám pán Bůh zdraví!

35

Z Čech

Moderato molto. *f*

Moderato molto. *mf* *f*

Dej nám pán Bůh zdra - ví v tom Chru - dim - ském kra - ji,

f *p*

dej nám pán Bůh zdra - ví, dej! V tom Chru - dim - ském kra - ji dej nám pán Bůh zdra - ví,

cresc. *f*

dej nám pán Bůh zdra - ví v tom Chru - dim - ském kra - ji, dej nám pán Bůh zdra - ví dej!

cresc. *p* *cresc.*

V tom Chru - dim - ském kra - ji dej nám pán Bůh zdra - ví, dej nám pán Bůh zdra - ví

p *cresc.*

v tom Chru - dim - ském kra - ji, dej nám pán Bůh zdra - ví, dej!

f *p* *pp*

*P**P**p** *ad.* *

The musical score is written for voice and piano. It features a 3/4 time signature and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked 'Moderato molto'. The score consists of six systems of music. The first system shows the vocal line starting with a forte dynamic and the piano accompaniment starting with mezzo-forte. The second system includes a piano dynamic in the vocal line. The third system features a crescendo in both parts. The fourth system has a piano dynamic in the vocal line and a crescendo in the piano accompaniment. The fifth system continues with piano dynamics. The sixth system concludes with a piano dynamic in the vocal line and a piano accompaniment ending with a double bar line and a key signature change to one flat (F).

Eo 654

J. Malát

Příloha č. 17: Píseň Celé věky čekaly

Bádkhra - zvolna

mf (Admolto)

IO
Celé věky
čekaly

ABY LIDEM NOVÝ ŽIVOT DAL C ANT. 25

1. CELÉ VĚKY ČEKALY, KDY PŘIJDE PÁN, ABY LIDEM NOVÝ ŽIVOT DAL, CELÉ VĚKY ČEKALY, KDY
 2. CELÉ VĚKY ČEKALY, KDY PŘIJDE MÍR, ABY TYGR S LANI VOLNĚ PIL, ABY TYGR..... CELÉ VĚKY ČEKALY, KDY
 3. CELÉ VĚKY ČEKALY, NA NOVÝ CHLĚB, KTERÝ BY I DUŠE NASYTIL, KTERÝ BY I... A DUCH BOŽÍ PRAVÍ, ŽE JSI

PŘIJDE PÁN, CELÉ VĚKY ČEKALY BY DÁL, SE
 PŘIJDE MÍR, JENŽ BY BOUŘE SVĚTA UTÍŠIL. KDYBY TVÁ LÁSKA, PANE NEJVYŠŠÍ, MÍR
 TY TEN CHLĚB, PRAMEN SVĚTLA, POKOJE A SIL. A JEN TVÁ LÁSKA, BOŽE PŘÍTELI, NÁS
 A ŽE TVÁ LÁSKA, PANE JEDINÝ,

NEVTĚLILA V KRISTU JEŽÍŠI, KDYBY TVÁ LÁSKA, PANE NEJVYŠŠÍ, SE NEVTĚLILA V KRISTU JEŽÍŠI
 NEPOKOJNÝM SRDCÍM UDĚLI, A JEN TVÁ LÁSKA, BOŽE PŘÍTELI, MÍR NEPOKOJNÝM SRDCÍM UDĚ-
 OČEKÁVÁU SVĚ HOSTINY, A ŽE TVÁ LÁSKA, PANE JEDINÝ, NÁS OČEKÁVÁ U SVĚ HOSTI-

1. 2. 3.

- ŠI.
- LI.
- NY.

(Admolto)

Příloha č. 18: Píseň Bože můj

Hubert Hoyer op.12 „Bože můj..” (smíř. sbor a varhany)

Moderato

S. Bo-že můj, ach Bo-že vě-čný, ty mé-ho srdce na-dě-je, Ty v těš-kých chvílích má,
 A. je-di-ná jsi ú-tě-cha. Slá-va To-bě, sja-ya, jsi Svět-lo mé, jež ni-kdy ne-vy-ha-sne,
 B. By-díš slá-va... vel-ká

a- ni v nej-hlub-ších te-mno-tách. SOLI a- ni v nej-hlub-ších te-mno-tách.
 a- ni v nej-hlub-ších te-mno-tách. a- ni v nej-hlub-ších te-mno-tách.

TUTTI Meno mosso Ří-ká se o mně, že ne-mám nic. má-la-kda, však ví, že ja mám víc. a tempo. ma-ma-ja Te-be Bo-že vě-čný,
 Ří-ká se o mně, že ne-mám nic. se ja mám víc. se ja mám víc.

de-ty-ti-vý a spra-ve-dli-vý. Co víc si mo-hu pře-át. ORGANO SOLO

Slá-va Ot-ci i Sy- nu, i Du- chu sva-tě-mu, na- je-ky vě- kův! A — men.
 i Sy- nu, i Sy- nu, i Du- chu sva-tě-mu, sva-tě-mu

Rožmitál p. Tr. 1975

Vinnice M. Tamišová

19. 11. 1975
 M. Tamišová

Príloha č. 19: Proprium k svátku Povýšení sv. Kříže

Učtenováno všim opravdovému křížlá-ním na Božímitalaj H. HOYER, op. 30: 2. PROPRIUM K POVÝŠENÍ SV. KŘÍŽE 1

Vstup ANT. Hledíme slá-vu v kří-ži naše-ho Pá-na, Ježí-še Krista, ... v něm jsme

Hledíme sla-vu v kří-zi na-še-ho Pá-na, Ježí-še Krista, ne-bať v něm jsme

spase-ni a vy-svo-bo-ze-ni !

spase-ni a vy-svo-bo-ze-ni !

VERS. 1. Bůh vzkřísil Ježíše z mrtvých^a posadil po své pravici

1. Bůh vzkřísil Ježíše z mrtvých^a posadil po své pravici

v nebesích, vysoko nad všechny vlády, mocnosti, sí-ly a panstva, + nade všechna jména,

v ne-besích, wy-so-ko nad všechmy vlá-dy, mocnosti, sí-ly a panstva, + na-de všechna jména,

kte-rá jsou vzy-vána, jak v tamo vě-ku, tak i v budoucím. 2. Bůh všechno podrobil pad jeho nohy a

kte-rá jsou vzy-vána, jak v tamo vě-ku, tak i v budoucím. 2. Bůh všechno podrobil pad jeho nohy a

ustanovil jej svrchovanou hlavou^{církev} která je jeho tělem, plností toho, jenž přivádí k naplnění všeho, co jest

ustanovil jej svrchovanou hlavou^{církev} která je jeho tělem, plností toho, jenž přivádí k naplnění všeho, co jest.

Da Capo al FINE

2. Responsoriální žalm

2

ODP: Nezapomínejte na Boží skutky!

UNISONO + varhany

1a. Slyš můj lidé mé
2a. Když Hospodin hubil Izrael
3a. Lisali se
4. On však milostivě odpouštěl vinata

na-li-ce-ni
hle-da-li ho
k němu ústy
nehu-bil je

Pozn.: Odpověď nejprve zazpívají muži, pak opakují všichni, nejlépe spolu s božím lidem a i vždy mezi verši žalmu, jak je označeno.

TENOR

1a. nasláv uši
2a. obraceli se a sňali se po Bo-hu
3a. ale svým jazy- kem mu ťha-li
4. často podléval svůj vzpát- senevali

slavím svých ústí
se po Bo- hu
kem mu ťha- li
vzpát- senevali

1b. Otvřu k připovědi
2b. Vzpomínali si na Boha
3b. neboť je jich srdce
nebyla k ně

sva- y- sta, vyložím tajemné události pro
že Nejvyšší Bůh je jim
mu upřímná a nebyli věrni

ODP

TENOR

3. Mezizpěv

ANDANTE

Kristus se pro nás stal poslušným až k smrti, a to k smrti na kříži,

1b. dayných dob
2b. zachrán- cem
3b. je- ho smlouje

ODP

Kristus se pro nás stal poslušným až k smr-ti, a to k smrti na kříži,

varh

a to k smrti na kříži, proto také ho Bůh po-vý-šil, dal mu jme- no, kte- ré je

a to k smrti na kří- ži, proto také ho Bůh po-vý-šil, dal mu, dal mu jme- no, kte- ré je

MARCATO

GRAVE

na- de všechno jmé- no! A- le- lu- ja.

na- de všechno jmé- no! A- le- lu- ja.

Pozn.: Závěrečné 2 takty (aleluja) lze podle potřeby vynechat.

4. Obětování

ALLEGRETTO ANTI. Probud se, kdo spíš, vstaň z mrtvých a Kristus ti za-zá-ří, Kristus ti za-zá-ří!

mf Pro-bud se, kdo spíš, vstaň z mrtvých a Kristus ti za-zá-ří, Kristus ti za-zá-ří!

mf Pro-bud se, kdo spíš, vstaň z mrtvých a Kristus ti za-zá-ří, Kristus ti za-zá-ří!

FINE

1. Bůh bohatý, z velké lásky, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi

1. Bůh bohatý, z velké lásky, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi

1. Bůh bohatý, z velké lásky, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi

pro své hříchy, pros své hříchy. 2. Milostí jsme spaseni, spolu s ním nás Bůh vzkřísil, spolu s ním uvedl

2. Milostí jsme spaseni, spolu s ním nás Bůh vzkřísil, spolu s ním uvedl

2. Milostí jsme spaseni, spolu s ním nás Bůh vzkřísil, spolu s ním uvedl

na nebeský trůn v Kristu Ježí-ši. 5. Přijímání ANTI: Syn člověka musel být vyvýšen, aby každý, je-di-ného Syna, aby žádný, kdo v něho

na nebeský trůn v Kristu Ježí-ši. Syn člověka musel být vy-vý-šen, aby každý, vy-vý-šen, aby každý,

na nebeský trůn v Kristu Ježí-ši. Syn člověka musel být vy-vý-šen, aby každý, vy-vý-šen, aby každý,

kdo v něho věří měl život věč-ný. 1. Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého je-di-ného Syna, aby žádný, kdo v něho

kdo v něho věří měl život věč-ný. 1. Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého je-di-ného Syna, aby žádný, kdo v něho

kdo v něho věří měl život věč-ný. 1. Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého je-di-ného Syna, aby žádný, kdo v něho

3a

vě-ří, + nezahynul, a měl život věčný.

2. Vždyť Bůh neposlal svého Syna → na svět, aby svět sou-
dů, ale aby skrze něj byl svět spasen.

vě-ří, + nezahynul, a měl život věčný.

2. Vždyť Bůh neposlal svého Syna → na svět, aby svět sou-
dů, ale aby skrze něj byl svět spasen.

mf *mf*

RIT. RIT.

mf *mf*

Da Capo **FINE**

Příloha č. 20: Proprium k biřmování

Hubert HOYER, op. 22: *Jednoduché nářky k biřmování*

1. *Volup*

ANTIF. Bo-ží láska je nám vlita do srdcí, skrze Ducha svate-ho, kte-rý v nás síd-li

1. Zpívejte Hospodinu píseň no-vou, zpívejte Hospodinu všechny ze-mě?
 2. Zpívejte Hospodinu, + velebte jeho jmé-no? Rozhlášte den ze dne jeho spa-su! ANTIF.

3. Vypravujte mezi pohany o jeho sla-vě, mezi všemi národy o jeho slá-věch
 4. V posvátném rouchu klaněte se Hospo-di-nu! Třeste se před ním všechny ze-mě ANTIF.

5. Radujte se, nebesa + zajásej, ze-mě, zahř, moře a vše, co je napl-ňu-je.
 6. Zaplešej pole a vše, co je na něm. Tehdy se rozevesí všechny lesní stvo-ry ANTIF.

2. *Repons, řalm*

ODP. ① A-le-lu-ja, a-le-lu-ja, a-le-lu-ja. Bude ve-le-bit tvé jméno, Hospo-di-ne, po všechny vě-ky.

1. Každý den tě bu-du ve-le-bit, a chvalit tvé jméno po všechny vě-ky.
 2. Veliký je Hospodin a vsi chvály hod-ny, jeho velikost je ne-vy-stí-ž-na. ODP. ② nebo ③

3. Milosrdný a milosti-ivý je Hospo-din, shovívavý a pl-ný lás-ky.
 4. Dobrotivý je Hos-po-din ke všem a soucit má se všemi svý-mi bro-ry. ODP. ② nebo ③

5. Oči všech dou-fa-jí v te-be, a ty jim dávaš pokrm v pravý čas
 6. Otví-áš svou ru-ku a sytíš vše živé a laska-vo-stí. ODP.

3. *Žár před evangeliem*

A-le-lu-ja, a-le-lu-ja Duch pravdy o mně vy-dá svědectví, praví Pán, ta-ké vy vy-dá-vejte svědectví, a-le-lu-ja, a-le-lu-ja.

4. *Oděvní průvod*

ANT.: Duch Pa-ně je na-de mnou, pro-to mě po-ma-zal.

1. Hoden jsi Pane, náš Bože, aby ti všichni vzdávali slá-vu a čest, neboť jsi vytvořil všechno a v tvé vůli všechno ^{poslalo} a bylo slaveno
 2. Hoden je Beranek, který byl za-bit, aby vzdal bohatství i moudrost + sílu a čest, slávu i chvá-lu

3. Všichni byli naplněni Du-chem svatým a hlásali velice Bo-ží skut-ky

po každém verši následuje antifona